

ҰЛТ САУЛЫҒЫ – БӘРІНЕН ҚЫМБАТ ҚҰНДЫЛЫҚ

● МЕДИЦИНА ҚЫЗМЕТКЕРІ КҮНІ ҚАРСАҢЫНДА ЕЛОРДАДА БІР ТОП САЛА МАМАНЫ МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫНЫҢ ҚОЛЫНАН МАРАПАТ АЛДЫ. ЖИЫНДА ПРЕЗИДЕНТ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ САЛАСЫНЫҢ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІН ҚҰТТЫҚТАП, ОЛАРДЫҢ ЕҢБЕГІ ҰЛТТЫҚ ҚАУІПСІЗДІККЕ, ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҚҚА, СОНДАЙ-АҚ, ЭКОНОМИКАНЫҢ ӨСІМІНЕ ТІКЕЛЕЙ БАЙЛАНЫСТЫ ЕКЕНІНЕ ТОҚТАЛДЫ.

Президент «Бірінші байлық – денсаулық» деген сөзді еске салып, медицина саласы мемлекеттің стратегиялық маңызы бар бағыты екенін айтты.

– Денсаулық сақтау саласында қоғам игілігі үшін адал қызмет етіп жүрген әр қызметкердің еңбегі ерен. Халқымыз сіздерді ең қадірлі мамандық иесі ретінде сыйлайды және құрметтейді. Түптеп келгенде, медицина мамандары еліміздің басты байлығы – азаматтарымыздың денсаулығын нығайтуға өлшеусіз үлес қосып келеді. Мен Мемлекет басшысы ретінде осы салада табанды еңбек етіп жүрген барша қызметкерге шынайы ризашылығымды білдіремін, – деді Президент.

Мемлекет басшысы денсаулық сақтау жүйесіндегі жемісті нәтижелерге де тоқталды. Соның ішінде орташа өмір сүру ұзақтығының өсуі, ана мен бала өлімінің азаюы, сондай-ақ жаңа медицина нысандарының салынуы мен саладағы цифрлық трансформацияны атап айтып, мұның бәрі жүйелі реформалардың нәтижесі екенін жеткізді.

– Кейінгі жеті жылда еліміз бойынша 1 300-ге жуық денсаулық сақтау нысаны салынды. Медициналық сақтандыру саласы да заман талабына сай жаңғыртылды. Қазір денсаулық сақтау жүйесінде 280 мыңнан астам маман қызмет етеді. Олардың мәртебесін көтеру және беделін күшейту еліміз үшін басымдыққа ие міндет болып қала береді, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Сонымен қатар Президент медицина саласының маңызын айқындап, дәрігерлердің құқығы барынша қорғалуы үшін қолға алған іс-шараларды атап өтті.

– Дәрігерлердің қауіпсіздігін қатаң қадағалау жұмысы айрықша назарда болуға тиіс. Осы мәселеге

былтыр кәсіби мереке қарсаңында өткен жиында арнайы тоқталдым. Сол себепті мен осы жылдың басында медицина қызметкерлеріне күш көрсеткен адамдарды қылмыстық жауапкершілікке тарту туралы заңға қол қойдым. Бұл шешім қоғамымызда берік орнығып жатқан Заң мен Тәртіп қағидатына толық сай келеді, – деді Президент.

Мемлекет басшысы денсаулық сақтау жүйесіндегі басты міндеттің бірі ретінде кадр тапшылығын шешу мәселесін айтты. Әсіресе, ауылдық аймақтарда білікті дәрігерлердің жетіспеуі өзекті болып отыр. Осыған байланысты медициналық білім беру жүйесін жаңарту, интернатураны күшейту және жас мамандарды өңірлерге тарту тетіктерін жетілдіру қажет. Сондай-ақ цифрландыру және жасанды интеллекттің де маңызы зор. Президенттің айтуынша, қазір елдегі мыңдаған медициналық мекеме цифрлық жүйеге көшіп, бұл диагностика сапасын арттыруға және әкімшілік жүктемені азайтуға мүмкіндік беріп отыр.

Іс-шарада Мемлекет басшысы бірқатар медицина қызметкерін жоғары мемлекеттік наградалармен марапаттау туралы Жарлыққа қол қойғанын да мәлімдеді. Президент бұл марапатты бір адамның жеке жетістігі емес, бүкіл медицина қауымына көрсетілген құрмет деп қабылдаған абзал екенін айтты.

– Еліміз сапалы әрі қарқынды түрде өсіп-өркендеуі үшін азаматтарымыздың тәні де, жаны да сау болуға тиіс. Бұл – баршаға белгілі ақиқат. Сіздер осы ізгі мақсат жолында аянбай қызмет етіп жүрсіздер. Кәсіби шеберліктің озық үлгісін көрсетіп жүрген адамдардың қажырлы еңбегі лайықты бағалануға тиіс. Мемлекет осындай отаншыл, адал азаматтарға әрдайым қолдау көрсетеді, – деді Президент.

ПРЕЗИДЕНТ ТМҰ-ға МҮШЕ ЕЛДЕРДІҢ ЖОҒАРҒЫ СОТ ТӨРАҒАЛАРЫН ҚАБЫЛДАДЫ

● ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІ ҰЙЫМЫНА МҮШЕ ЕЛДЕРДІҢ ЖОҒАРҒЫ СОТТАРЫНЫҢ ЕКІНШІ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНА ҚАТЫСУҮШІН АРНАЙЫ КЕЛГЕН ӘЗЕРБАЙЖАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖОҒАРҒЫ СОТ ТӨРАҒАСЫ ИНАМ КЕРИМОВТЫ, ҚЫРҒЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖОҒАРҒЫ СОТ ТӨРАҒАСЫ МЕДЕРБЕК САТЫЕВТЫ, ТҮРКИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ КАССАЦИЯЛЫҚ СОТ ТӨРАҒАСЫ ОМЕР КЕРКЕЗДІ, ТҮРКИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ ЗЕКИ ЙИГИТТІ, ӨЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖОҒАРҒЫ СОТ ТӨРАҒАСЫНЫҢ БІРІНШІ ОРЫНБАСАРЫ АЛИШЕР УСМАНОВТЫ ҚАБЫЛДАДЫ.

Мемлекет басшысы меймандарға ілтипат білдіріп, бауырлас елдер ынтымағын нығайтуда Түркі мемлекеттері ұйымының рөлі айрықша екенін айтты.

– Ұйымға мүше мемлекеттердің сот және құқық қорғау саласындағы ықпалдастығы күшейіп келе жатқанын атап өту қажет. Ертең Түркістан төрінде өтетін алқалы жиын соның айқын көрінісі болмақ. Әрбір өркениетті елдің өсіп-өркендеуі үшін сот жүйесінің маңызы зор. Сондықтан жоғарғы соттар арасындағы өзара тығыз байланысты тереңдету бауырлас елдеріміздің ортақ мүддесіне толық сай келеді, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Президент қазір көптеген ел жаһандық технологиялық өзгерістер көшінін қалып қоймау үшін заман талабына қарай қарқынды даму жолына түсіп жатқанына назар аударды.

– Осы бағытта біз де күш-жігер біріктіріп, жұмыла әрекет етуіміз керек. Ертең Түркістанда өтетін конференцияда сот саласын цифрландыру мәселесі жан-жақты талқыға түседі. Сондай-ақ инвесторлардың құқықтарын қорғау және басқа да маңызды мәселелер қаралады. Мұндай күн тәртібі өте орынды және өзекті деп айтуға болады. Осы мәселелер бойынша пікір алмасу біздің ұйымның одан әрі дамуына және оның беделінің күшеюіне үлкен серпін берері сөзсіз. Баршаныңа белгілі, Қазақстан Түркі мемлекеттері ұйымы аясындағы барлық иті бастамаларды қолдайды, алдағы уақытта да солай болмақ, – деді Мемлекет басшысы.

Қасым-Жомарт Тоқаев бауырлас елдердің өкілдеріне кейінгі жылдары мемлекетімізде жүзеге

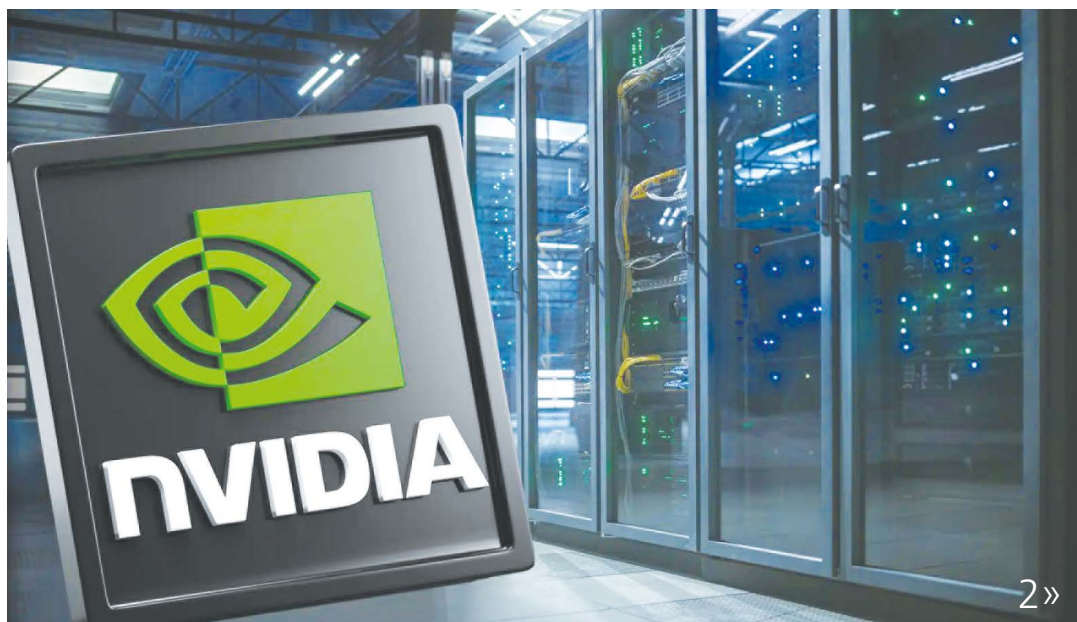
асырылып жатқан ауқымды реформалар жөнінде мәлімет берді.

– Көп ұзамай, яғни, бірінші шілде күні Қазақстанның жаңа Ата Заңы күшіне енеді. Конституция – мемлекеттігіміздің мызғымас тірегі. Бас құжатқа сәйкес еліміздің егемендігін, тәуелсіздігін және жеріміздің тұтастығын қорғау негізгі конституциялық міндет саналады. Азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын сақтау, заң үстемдігін қамтамасыз ету, сондай-ақ әрдайым бейбітшілікке ұмтылып, барлық елмен достық қарым-қатынас орнату мемлекетіміздің мызғымас қағидаты ретінде айқындалды. Жаңа сипатқа ие болған Конституцияда адам капиталын, білім мен ғылымды, инновацияны дамыту еліміздің стратегиялық бағыты деп танылды. Ата Заңымызда алғаш рет азаматтардың дербес деректерін, соның ішінде цифрлық кеңістіктегі жеке мәліметтерін қорғау туралы норма көрініс тапты. Бұған қоса адвокатура туралы арнайы бап қосылды. Конституция ережелерін жүзеге асыру мақсатында жақында бес конституциялық заңға қол қойылды. Бұған қоса, 70-тен астам Кодекс пен Заңға түзетулер енгізілді. Тамыз айында елімізде Құрылтай сайлауы өтеді. Қазақстан Халық Кеңесінің құрамы жасақталады. Жалпы, мемлекеттік басқару жүйесі толық жаңғыртылады, – деді Президент.

Сонымен қатар Мемлекет басшысы сот және құқық қорғау саласын реформалау бойынша атқарылған ауқымды жұмысқа тоқталды.

ЕЛ ТАРИХЫНДАҒЫ ЕҢ ІРІ ІТ ИНВЕСТИЦИЯ: МҮМКІНДІК ПЕ, СЫНАҚ ПА?

● ҮКІМЕТ NVIDIA ЖӘНЕ FIREBIRD КОМПАНИЯЛАРЫМЕН 10 МЛРД ДОЛЛАРДЫҢ КЕЛІСІМІНЕ ҚОЛ ҚОЙДЫ. ОСЫЛАЙША, ЕКІБАСТҰЗДА КӨЛЕМІ 300 МВт-ТАН 1 ГВт-қа дейін кеңейетін жиі дерек орталығы салынбақ. 100 мың GPU чиптен тұратын өнімділігі жоғары есептеу инфрақұрылымы құрылады. ҮКІМЕТ ОДАН ЖЫЛЫНА КЕМІНДЕ 3 МЛРД ДОЛЛАР КІРІС КІРЕДІ ДЕП БОЛЖАП ОТЫР.

БІРНЕШЕ ЖЫЛ ҚАТАРЫНАН ТҮСПЕГЕН БАСПАНА БАҒАСЫНЫҢ ҚАРҚЫНЫ БӘСЕНДЕЙ БАСТАҒАН СЕКІЛДІ. САРАПШЫЛАР АЛҒАШ РЕТ ТҮРҒЫН ҮЙ АРЗАНДАУЫ МҮМКІН ЕКЕНІН СЕНИМДІ ТҮРДЕ АЙТА БАСТАДЫ, ОЛАР ТІПТІ КЕЙ СЕГМЕНТТЕГІ БАҒА 30-35 ПАЙЫЗҒА ДЕЙІН АРЗАНДАУЫ МҮМКІН ДЕГЕН БОЛЖАМ ЖАСАП ОТЫР. ТҮРҒЫН ҮЙ НАРЫҒЫНДА ҚАНДАЙ ӨЗГЕРІС БАР? ОҒАН НЕ ӘСЕР ЕТІП ОТЫР? БАҒА АРҒЫ ҚАРАЙ АРЗАНДАЙ БЕРЕ МЕ?

3»

ТҮРҒЫН ҮЙ НАРЫҒЫ ТҰРАҚТАЙ МА?

ҰЛТ БОЛАШАҒЫНЫҢ БЕРІК ҚОРҒАНЫ

ӘЛЕМДЕГІ ЕҢ ҰЛЫ МАМАНДЫҚ АНА БОЛУ ДЕСЕК, ЕҢ ҚАСИЕТТІ МІНДЕТ – СОЛ АНА МЕН СӘБИІНІҢ ӨМІРІН САҚТАУ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ АНА МЕН БАЛАНЫ ҚОРҒАУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ЖЕТІСТІКТЕРІ – ЗАМАНАУИ МЕДИЦИНА МЕН АҚ ХАЛАТТЫ АБЗАЛ ЖАНДАРДЫҢ ЖАНКЕШТІ ЕҢБЕГІНІҢ ЖЕМІСІ.

4»

Ділда УӘЛИБЕК

Жуырда Премьер-Министр Олжас Бектенов NVIDIA компаниясының вице-президенті Рев Лебаредянмен және америкалық Firebird компаниясының басшылығымен кездесті. Нәтижесінде, тараптар жасанды

ЕЛ ТАРИХЫНДАҒЫ ЕҢ ІРІ ІТ инвестиция: мүмкіндік пе, сынақ па?

интеллект пен цифрлық инфрақұрылым саласындағы ынтымақтастық туралы жалпы көлемі 10 миллиард доллар болатын келісім жасасты.

Америкалық Firebird компаниясы ЖИ инфрақұрылымын құруға, дерек орталықтарын дамытуға және өнімділігі жоғары есептеу жүйелерін әзірлеуге маманданған. Компания әлемнің түрлі өңірлерінде жобаларды жүзеге асырып, жасанды интеллект, өнімділігі жоғары есептеу және цифрлық инфрақұрылым саласындағы әлемдік көшбасшы NVIDIA сияқты жетекші технологиялық серіктестермен ынтымақтастық орнатқан. Компанияның өнімдерін әлемдегі жетекші суперкомпьютерлер мен дерек өңдеу орталықтарының көбісі қолданады, сондай-ақ ол – қазіргі заманғы генератив ЖИ модельдерінің елеулі бөлігінің негізі.

ЖИ нарығының жаһанға жайылуы жаңа есептеу қуатын жаңа ресурс ретінде алға шығарды. Мемлекеттер мұнай, газ немесе уран арқылы стратегиялық артықшылыққа ие болса, қазір GPU кластерлер мен дерек орталықтары дәл сондай рөлге ие бола бастады. Сондықтан бұл келісімнің ауқымы жай ғана инвестиция тартудан әлдеқайда кең. Себебі нақ осы қадам жаңа цифрлық индустрияның негізін қалаудың алғышарты болуы әбден мүмкін.

Дегенмен нақты қандай мүмкіндікке жол ашылады, қандай қауіп бар?

БЕС ҚАТПАРЛЫ ТОРТ НЕМЕСЕ ЕКІБАСТҰЗДАҒЫ ДҒО ҚАНДАЙ ЖОБА?

Қазір Екібастұзда «Деректерді өңдеу орталықтарының алқабы» жобасы жүзеге асып жатыр. Жобаның басты мақсаты – халықаралық технологиялық компанияларды тартып, өнімділігі жоғары есептеу қуатын орналастыруға арналған өңірлік орталық құру. Бұл ретте өңірдің энергетикалық әлеуеті мен жеррезерві басты фактор болып отыр. Бұған Олжас Бектенов те тоқталып өтті. Үкіметтің мәліметінше, қазір 300 мегаватт электр қуаты қолжетімді. Алдағы уақытта бұл көрсеткіш біртіндеп 1 гигаваттқа дейін жетеді. Мұндай көлем әлемдік деңгейдегі ірі деректер орталықтарын орналастыруға мүмкіндік береді.

Қазір әлемде жасанды интеллект жүйелерін дамытудағы негізгі мәселенің бірі – энергия тапшылығы. Ірі технологиялық компаниялар жаңа дерек орталықтарын салатын орын таңдағанда ең алдымен энергия ресурсына назар аударады. Жасанды интеллектке арналған дерек орталықтары электр энергиясын өте көп тұтынады. Сондықтан жобаның тағдырын ең алдымен энергия мәселесі шешеді. NVIDIA вице-президенті Рев Лебаредян да осыны айтты.

– ЖИ-ді дамыту үшін «бес қатпарлы торт» деп атайтын құрылым қажет. Бұл деңгейде біз төменгі қабаттардағы барлық технологияларды алып, оларды түрлі сала-лар мен бағыттарға арналған қосымшаларға айналдырамыз, осылайша олар нақты пайда мен құндылық әкеледі. Бірақ бәрі энергиядан басталады. Егер энергия болмаса, қалғанын дамыту мүмкін емес. Бұл – іргетас. Қазақстанда энергия ресурстары бар. Оның қоры мол әрі оны одан әрі өндіру мүмкіндігі болғандықтан, Қазақстан – бұл бағытты бастау үшін өте қолайлы орын. Шын мәнінде, Қазақстан осы бес қабатты торттың әрбір деңгейіне қатыса алады. Мен көргенім, оқығаным және қазір осында болып байқағаным бойынша, Қазақстанның рухы мен жігері алға қарай ұмтылуға және елдің бар игілігін, табиғи ресурстарын да, адами капиталын да жасанды интеллекттің жаңа дәуіріне қадам басу үшін пайдалануға бағытталған, – деді Рев Лебаредян.

10 МЛРД ДОЛЛАР ИНВЕСТИЦИЯ, 3 МЛРД ДОЛЛАР КІРІС

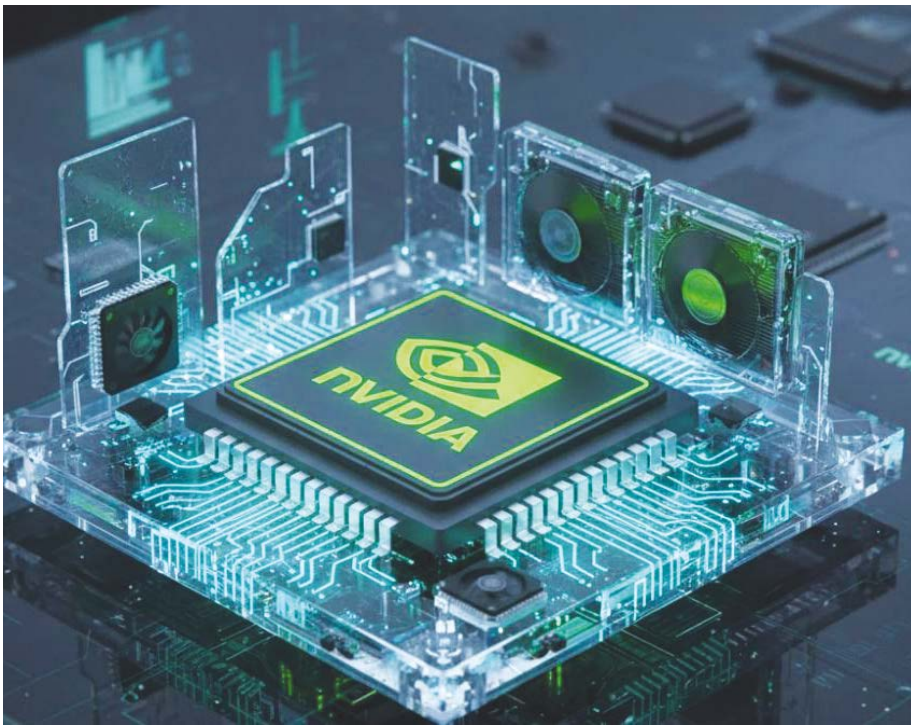
Жобаның ауқымы келіссөз кезінде айтылған сандардан-ақ байқалады. вице-премьер, Жасанды интеллект және цифрлық даму министрі Жаслан Мәдиннің айтуынша, 10 миллиард доллар инвестиция есебінен елімізде соңғы буын NVIDIA GB300 мен Vera Rubin чиптері негізінде 100 мың графикалық процессордан тұратын есептеу кластері құрылады.

Графикалық процессорлар немесе GPU чиптер қазіргі жасанды интеллект жүйелерінің негізгі құралы саналады. ChatGPT, Gemini, Claude секілді ірі тілдік модельдер осындай есептеу қуаттары арқылы оқығылады және жұмыс істейді.

Кейінгі жылдары әлемде GPU тапшылығы байқалып отыр. Сондықтан көптеген мемлекет өз аумағында жоғары өнімді есептеу орталықтарын құруға ұмтылуда. Егер жоба толық іске асса, Қазақстан Орталық Азиядағы ғана емес, Еуразия кеңістігіндегі ең ірі есептеу орталықтарының біріне айналуы мүмкін.

Кездесуге қатысушылар мұндай жобаларға әлем бойынша қызығушылықтың қарқынды өсіп келе жатқанын атап өтті. Халықаралық сарапшылардың бағалауынша, алдағы жылдары жасанды интеллекттің

ҮКІМЕТ NVIDIA ЖӘНЕ FIREBIRD КОМПАНИЯЛАРЫМЕН 10 МЛРД ДОЛЛАРДЫҢ КЕЛІСІМІНЕ ҚОЛ ҚОЙДЫ. ОСЫЛАЙША, ЕКІБАСТҰЗДА КӨЛЕМІ 300 МВт-ТАН 1 ГВт-ҚА ДЕЙІН КЕҢЕЙЕТІН ЖИ ДЕРЕК ОРТАЛЫҒЫ САЛЫНБАҚ. 100 МЫҢ GPU ЧИПТЕН ТҰРАТЫН ӨНІМДІЛІГІ ЖОҒАРЫ ЕСЕПТЕУ ИНФРАҚҰРЫЛЫМЫ ҚҰРЫЛАДЫ. ҮКІМЕТ ОДАН ЖЫЛЫНА КЕМІНДЕ 3 МЛРД ДОЛЛАР КІРІС КІРЕДІ ДЕП БОЛЖАП ОТЫР.

жаһандық нарығының көлемі жүздеген млрд доллардан асады, ал AI-модельдерді оқыту және пайдалану үшін қажетті есептеу қуаттарына сураныс жыл сайын екі есе қарқынмен өсіп келеді. Осыған байланысты мемлекеттер тек білікті мамандар мен технологиялар үшін ғана емес, жаңа буынның цифрлық экономикасының негізіне айналатын инфрақұрылым үшін де бәсекеге түсіп отыр. – «ДҒО алқабы» жобасы жасанды интеллекті экономикасының жаңа буыны ЖИ токeндep экoнoмикacының негізгі платформаларының біріне айналады. 10 млрд доллар көлеміндегі инвестициялар елімізде NVIDIA GB300 және Vera Rubin чиптерін қоса алғанда, соңғы буындағы 100 мың GPU чиптері негізінде ауқымды есептеу кластерін құруға мүмкіндік береді. Біздің бағалауымыз бойынша, жобаны жүзеге асыру жыл сайын кемінде 3 млрд доллар көлемінде экспорттық кіріс әкеледі, жаңа жұмыс орындарын ашады, жаһандық технологиялық компанияларды тартады және Қазақстанның Еуразиядағы негізгі цифрлық хабтардың бірі ретінде позициясын нығайтады, – деді Премьер-Министрдің орынбасары – Жасанды интеллект және цифрлық даму министрі Жаслан Мадисев.

ҮЗДІК ОНДЫҚҚА КІРУТЕ МҮМКІНДІК БЕРЕТІН ҚАДАМ

Осылайша, бұл жобаның маңызы тек технологияның аясында қалмайды. Үкімет оны болашақтағы жаңа экспорт бағытының бірі ретінде қарастырып отыр. Ресми бағалауға сәйкес, жоба іске қосылғаннан кейін жыл сайын кемінде 3 миллиард доллар экспорттық табыс әкелуі мүмкін. Бұл көрсеткіш Қазақстанның дәстүрлі шикізаттық емес экспорттың өртарпағандыруға ықпал етеді.

Сонымен қатар деректерді өңдеу орталықтары бұлт сервистерін дамытуға, халықаралық технологиялық компанияларды тартуға, жергілікті стартаптардың дамуына және ғылыми зерттеулер жүргізуге мүмкіндік береді. Қазір көптеген қазақстандық компания өз деректерін шетел серверлерінде сақтайды. Ал заманауи деректер орталықтарының пайда болуы цифрлық сервистерді ел ішінде орналастыруға жол ашады.

Алайда мұндай жобалардың табысты болуы тек инфрақұрылымға ғана байланысты емес. Деректер орталықтарын басқару, жасанды интеллект модельдерін әзірлеу, жоғары өнімді есептеу жүйелерін сүйемелдеу үшін мыңдаған инженер, бағдарламашы және зерттеуші қажет болады. Сондықтан адами капиталды дамыту да маңызды міндетке айналып отыр. Бұл тұрғыда Alem.ai алаңында Firebird Labs Kazakhstan орталығын құру туралы келісімнің маңызы зор. Мұндай орталықтар жаңа буын инженерлерін даярлауға және халықаралық тәжірибені елге тартуға мүмкіндік береді.

Firebird компаниясының негізін қалаушы әрі бас директоры Размик Овакимян Қазақстанның бұл бағыттағы әлеуеті жоғары екенін, жобаның іске қосылуы елімізді ЖИ инфрақұрылымы бойынша әлемдегі жетекші 10 елдің қатарына шығаруы мүмкін екенін айтты.

– Қазақстанның 2026 жылды «Жасанды интеллект жылы» деп жариялау жөніндегі

көрсен шешімін ерекше атап өткім келеді. Қазақстанға алғаш келген кезде-ақ елдің биік мақсаттары, технологиялық тәжірибесі мен адами капиталы әлемдік деңгейде екені бірден байқалды. Бүтінде жасанды интеллекттің озық есептеу қуаттарына, таланттары дамытуға және инновациялық экожүйелерге инвестиция салып жатқан елдер ертеңгі экономикалық мүмкіндіктерді қалыптастыратын болады. Firebird АҚШ-тың озық технологияларын енгізу тәжірибесін, жаһандық жасанды интеллект экожүйесіндегі тығыз серіктестік байланыстарын және ірі ауқымды инфрақұрылымдық жобаларды қауіпсіз әрі ерекше жылдамдықпен жүзеге асыру қабілетін біріктіреді. 2027 жылы жобаны іске қосу Қазақстанды әлемдегі жетекші он елдің қатарына қосады. Біздің командамыз мықты, мүмкіндіктеріміз зор және біз Қазақстан Үкіметімен, NVIDIA компаниясымен және АҚШ-тағы серіктестерімізбен ынтымақтаса отырып, Қазақстанның мақсат-мұратын шынайы жүзеге асыруға өз үлесімізді қосатынымызға қуаныштымыз, – деді Размик Овакимян.

Әрине, мұндай болжамның орындалу-орындалмауы көптеген факторға байланысты болмақ. Дегенмен әлемдік технология алпауыттарының елімізге қызығушылық танытуының өзі елдің жаңа цифрлық экономикадағы орнын айқындауға мүмкіндік беретін маңызды белгі деп есептей аламыз.

– Біз ондаған жылға есептелген инфрақұрылымды қалыптастырып жатырмыз. Жобаны жүзеге асыру заманауи есептеу ресурстарына қолжетімділікті қамтамасыз етеу, жасанды интеллект технологияларын енгізуді жеделдетуге және технологиясы озық жаһандық компанияларды тартуға қолайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді. Біздің мақсатымыз – Қазақстанда Еуразиядағы ең ірі цифрлық кластерлердің бірін қалыптастыру, – деді «Қазақтелеком» АҚ басқарма төрағасы Бағдат Мусин.

Сарапшылар бұл келісімді Қазақстанның цифрлық экономикаға көшуіндегі ең маңызды қадамдардың бірі ретінде бағалап отыр. IT саласының сарапшысы Абылайхан Жүсіпбектің айтуынша, NVIDIA сияқты жаһандық технологиялық компаниялармен серіктестік орнату елдің саладағы әлеуетін айтарлықтай күшейтеді. Оның пікірінше, жоба толық іске асқан жағдайда Қазақстан тек технология тұтынушысы емес, цифрлық сервистер мен жасанды интеллект шешімдерін экспорттай алатын өңірлік орталыққа айнала алады. Сарапшы сондай-ақ «Деректерді өңдеу орталықтарының алқабы» жобасын цифрлық экономиканың базалық инфрақұрылымын қалыптастыратын бастама ретінде сипаттайды. Қазіргі кезеңде жасанды интеллект жүйелері, мемлекеттік цифрлық платформалар мен ірі бизнес сервистер жоғары қуатты деректер орталықтарына тәуелді. Дегенмен ол инфрақұрылым салу жеткіліксіз, кадр даярлау, энергия тиімділігі және деректер қауіпсіздігі қатар дамуы тиіс екенін атап өтеді. Осы шарттар орындалған жағдайда жоба өңірдегі ең ірі цифрлық бастамалардың біріне айналуы мүмкін.

Киберқауіпсіздік саласының сарапшысы Лаура Тлепинаның пікірінше, бұл келісімді

ел тарихындағы ең ірі IT инвестиция ретінде қарастыруға болады. Оның айтуынша, 10 млрд доллар көлеміндегі жоба NVIDIA GB300 және Vera Rubin чиптеріне негізделген 100 мың GPU-ға дейінгі есептеу кластерін Қазақстан аумағында құруға мүмкіндік береді. Сарапшы ең алдымен бұл жобаның технологиялық тәуелсіздік тұрғысынан маңызын атап өтеді. Қазір Орталық Азия елдерінің

көпшілігі жасанды интеллект инфрақұрылымы бойынша сыртқы платформаларға тәуелді. Өз аумағында GPU-кластерлердің болуы деректерді ел ішінде өңдеуге, ғылыми зерттеулер мен стартаптардың сыртқы инфрақұрылымға тәуелсіз дамуына жол ашады. Дегенмен сарапшы бірқатар қауіп пен тәуекел барын да жасырмайды.

• ПІКІР

Абылайхан ЖҮСПБЕК,
IT саласының сарапшысы:

ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ НЕГІЗІН ҚАЛАЙТЫН БАСТАМА

– Бұл келісімді еліміздің цифрлық экономикаға көшуіндегі маңызды кезеңдердің бірі деп бағалауға болады. Әлемде жасанды интеллект технологиялары қарқынды дамып жатқан уақытта NVIDIA сияқты компаниялармен серіктестік орнату еліміздің технологиялық әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді.

Егер жобалар толық іске асса, Қазақстан тек технологияны тұтынушы емес, өңірлік деңгейде цифрлық сервистер мен ЖИ бастамаларды экспорттайтын орталыққа айнала алады. Бұл отандық стартаптар мен IT компанияларының дамуына да оң әсерін тигізеді.

«Деректерді өңдеу орталықтарының алқабы» жобасы – цифрлық экономиканың негізін қалайтын инфрақұрылымдық бастама. Қазір жасанды интеллект жүйелері, мемлекеттік платформалар және ірі бизнес сервистер қуатты деректер орталықтарын қажет етеді.

Алайда мұндай жобалардың тиімділігі тек инфрақұрылым салумен шектелмейді. Бізге халықаралық деңгейдегі инженерлерді даярлау, энергия тиімділігін қамтамасыз ету және деректер қауіпсіздігін күшейту қажет. Осы факторлар ескерілген жағдайда жоба өңірдегі ең ірі цифрлық бастамалардың біріне айналуы мүмкін.

Лаура ТЛЕПИНА,
киберқауіпсіздік саласының сарапшысы:

ІШКІ ЖҮЙЕМІЗ ДАЙЫН БОЛУЫ КЕРЕК

– Премьер-Министр Олжас Бектенов NVIDIA вице-президенті Рев Лебаредян мен Firebird компаниясының негізін қалаған Размик Овакимян, Александр Есаянмен өткен кездесу нәтижесінде екі стратегиялық құжатқа қол қойды. Бұл оқиға Мемлекет басшысы «Цифрландыру және жасанды интеллект жылы» деп жариялаған жылда, «Digital Qazaqstan» ұлттық стратегиясы қабылданған аптада болды. Бұл бос декларация емес, нақты инфрақұрылымдық жоба. 10 млрд доллар инвестиция NVIDIA GB300 және Vera Rubin чиптерін қоса алғанда, 100 мың GPU-чипке негізделген ірі есептеу кластерін Қазақстанда құруға мүмкіндік береді.

Ең алдымен, технологиялық тәуелсіздікке жол ашылады. Бүтінде дейін Орталық Азия елдері ЖИ инфрақұрылымы бойынша батыс немесе Ресей платформаларына тәуелді болды. Өзімізде GPU кластер болса, ғалымдар мен стартаптардың деректерін сыртқа шығармай-ақ өңдей алатын есептеу қуатымыз болады.

Екіншіден, бұл – экспорт мүмкіндігі. Бұл жоба жылына кемінде 3 млрд доллар экспорттық кіріс әкелетіні айтылды. Яғни, Қазақстан тек тұтынушы емес, ЖИ есептеу қызметтерін экспорттаушы елге айнала алады.

Үшіншіден, білікті мамандар даярлап, стартап экожүйесін құруға мүмкіндік туады. Заманауи деректер орталықтарын және есептеу платформаларын дамыту инвестиция тарту, кадр даярлау және экспортқа бағытталған технологиялық бағыттардың нақты базасын құруға жол ашады.

«ДҒО алқабы» – Орталық Азия масштабындағы бенчмарк жоба. Бұл секілді инфрақұрылым көрші елдерде жоқ, яғни, Қазақстан аймақтық ЖИ хабқа айналуға нақты мүмкіндік алады. «ДҒО алқабының» негізгі стратегиялық мәні цифрлық әлемде экономикалық егемендікті сақтау мәселесіне келіп тіреледі. Қазір дерек орталықтарының қуатын арттыру тренд емес, экономиканың тіршілік ету шартына айналды.

Енді сын-қатерге тоқтайлың. Бірінші – энергетикалық тәуелділік. Бұл – жобаның ең осал тұсы. «ДҒО алқабы» Екібастұз бассейнінің қалыптасуына негізделіп жұмыс істейтін болады. Болашақта энергия тұтыну қажеттілігі 1 ГВт-қа дейін өсуі мүмкін. Бүтінде Қазақстанның энергожүйесінде тапшылық бар, оны Ресейден электроэнергия импорттап жауып отырмыз. Дерек орталықтарын осал энергожүйеге тіреу – бұл айтарлықтай зор тәуекел.

Екіншіден, технологиялық тәуелділік. NVIDIA аппаратурасына концентрацияланған инвестиция санкция қаупін немесе технологиялық тізбектің үзілу қаупін туғызды. АҚШ экспорттық бақылауы (export controls) кез келген уақытта шарттарды өзгерте алады, және бұл прецедент 2022-2024 жылдары Қытай кейсінде нақты байқалды.

Үшіншіден, «Аңқа» қаупі. Инфрақұрылым салынады, бірақ өзіміз білікті мамандар даярлап үлгермесек, ЖИ өнімдер экожүйесін құруды кешіктірсек, «жалға берілетін есептеу алаңына» айналып кетугіміз мүмкін, яғни пайданың сыртқа шығуы ішкі нәтиже бермейді.

Киберқауіпсіздік мәселесін де айтпай кетуге болмайды. 100 мың GPU кластері – стратегиялық нысан ретінде кибершабуыл нысанасына айналуы ықтимал. Мемлекеттік деңгейдегі қорғаныс доктринасы болмаса мұндай инфрақұрылымды іске қосу қауіп үстіне қауіп болмақ.

Қорытындылайтын болсақ, бұл – ел тарихындағы ең ірі IT инвестиция. Әлеуетіміз бар екені анық. Бірақ жоба тек сөз жүзіндегі жемісті келісім болып қалмауы үшін энергетикалық инфрақұрылым, маман даярлау жүйесі мен киберқауіпсіздік стратегиясы қатар дамуы шарт. Инвестиция – кілт. Бірақ қақпаны ашу үшін ішкі жүйеміз дайын болуы керек.

P.S......

ОСЫЛАЙША, ЕЛІМІЗДІҢ NVIDIA, FIREBIRD СИЯҚТЫ ЖАҒАНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ КОМПАНИЯЛАРМЕН МӘМІЛЕ ЖАСАСУЫ АЙТАРЛЫҚТАЙ МАҢЫЗДЫ ОҚИҒА РЕТІНДЕ БАҒАЛАНЫП ОТЫР. ЕКІБАСТҰЗДА АШЫЛАТЫН ДЕРЕК ОРТАЛЫҚТАРЫНЫҢ АЛҚАБЫ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТПЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ЖАҢА ЭКОНОМИКАЛЫҚ МОДЕЛЬДІҢ ІРГЕТАСЫНА АЙНАЛУЫ МҮМКІН. ДЕГЕНМЕН САРАПШЫЛАР ЖОБАНЫҢ ТАБЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСУЫ БІР ҒАНА ИНВЕСТИЦИЯҒА ЕМЕС, БІРҚАТАР ФАКТОРҒА ТӘУЕЛДІ ЕКЕНІН АЙТАДЫ. ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ИНФРАҚҰРЫЛЫМНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ, БІЛІКТІ МАМАН ДАЯРЛАУ ЖҮЙЕСІ МЕН КИБЕРҚАУІПСІЗДІК ДЕҢГЕЙІ ОСЫ МҮМКІНДІКТІ ҚАЛАЙ ІСКЕ ЖАРАТАТЫНЫМЫЗДЫ АНЫҚТАМАҚ, ЯҒНИ, БҮЛ МҮМКІНДІК ҚАНА ЕМЕС, СЫНАҚ ТА БОЛЫП ОТЫР.

БІРНЕШЕ ЖЫЛ ҚАТАРЫНАН ТҮСПЕГЕН БАСПАНА БАҒАСЫНЫҢ ҚАРҚЫНЫ БӘСЕНДЕЙ БАСТАҒАН СЕКІЛДІ. САРАПШЫЛАР АЛҒАШ РЕТ ТҮРҒЫН ҮЙ АРЗАНДАУЫ МҮМКІН ЕКЕНІН СЕНІМДІ ТҮРДЕ АЙТА БАСТАДЫ, ОЛАР ТІПТІ KEY СЕГМЕНТТЕГІ БАҒА 30-35 ПАЙЫЗҒА ДЕЙІН АРЗАНДАУЫ МҮМКІН ДЕГЕН БОЛЖАМ ЖАСАП ОТЫР. ТҮРҒЫН ҮЙ НАРЫҒЫНДА ҚАНДАЙ ӨЗГЕРІС БАР? ОҒАН НЕ ӘСЕР ЕТІП ОТЫР? БАҒА АРЫ ҚАРАЙ АРЗАНДАЙ БЕРЕ МЕ?

БІР ШАРШЫ МЕТР – 614 МЫҢ ТЕҢГЕ

Мамырдың қорытындысы бұл болжам негізсіз емес екенін көрсетеді. АЕРС талдауында да елімізде жаңа үйдің орташа бағасы бір айда 0,9 пайызға төмендегені айтылады. Әсіресе, эконом-класс сегментінде баға түскені айқын байқалып отыр. Мұндағы бағалар сәуірдегімен салыстырғанда орта есеппен 10,1 пайызға арзандаған. Элиталық тұрғын үй сегментінде де 3 пайыздық төмендеу тіркелді. Жалпы алғанда, тұрғын үй бағасы-ның өсу қарқыны бәсеңдеп, кейбір өңірлерде нақты төмендеу үрдісі байқала бастады.

Аймақтар мен мегаполистер бойынша сараласақ, елорда әлі де жаңа тұрғын үй құны ең қымбат қалалардың бірі болып қалып отыр. Мамырда Астанадағы жаңа үйдің орташа бағасы бір шаршы метріне 734 мың теңгеден асты. Сәуірдегіге қарағанда 0,2 пайызға төмендеген. Болмашы ғана арзандаса да, баға тұрақтала бастаған секілді. Ал Алматыда жағдай басқаша. Ресми статистика бойынша жаңа үй бағасы бір айда 2,3 пайызға өскен. Бірақ нарықтағы нақты мәмілелерге қарасақ, құрылыс компаниялары мен сатушылар тарапынан жеңілдік көбейген. Мәселен, Krisha.kz деректеріне сәйкес, Алматының Медеу ауданындағы үш бөлмелі жаңа пәтерлердің бағасы мамырдың ортасынан бері 4,5 миллион теңгеге дейін арзандаған.

Бір айдағы жалпы баға динамикасы 0,3 пайызға төмендегеніне қарамастан, жылдық

көрсеткіш әлі де жоғары. Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, мамырда ел бойынша бастапқы нарықтағы тұрғын үйдің бір шаршы метрі орта есеппен 614 мың теңгеге жеткен. Бұл – өткен жылғы осы кезбен салыстырғанда 14,5 пайызға жоғары көрсеткіш. Яғни, нарықтағы негізгі өзгеріс алдағы уақытта байқалуы мүмкін.

«ҚҰРЫЛЫС КОМПАНИЯЛАРЫ КҮРДЕЛІ КЕЗЕҢДЕ...»

Қазақстан жылжымайтын мүлік федерациясының президенті Ермек Мүсірепов IS порталына берген сұхбатында тұрғын үй нарығы айтарлықтай «салқындап» келе жатқанын айтқан болатын. Оның пікірінше, мәмілелер саны азайып, пәтерлердің сатылу мерзімі ұзарып, сатылмаған тұрғын үй көбейіп жатыр. Осындай жағдайда нарықты кей сегменттерінде кейінгі жылдардағы шекті деңгейлерден 30-35 пайызға дейін төмендеуі мүмкін.

Осыған ұқсас пікірді құрылыс нарығындағы ірі ойыншылар да айтып отыр. VI Group холдингінің басшысы Айдын Рахымбаев New Vision 2026 форумында кейінгі алты ай бойы құрылыс компанияларында сатылым төмендегенін мәлімдеді. Оның айтуынша, бұл жағдай жақын арада өзгермейді және нарықтағы күрделі кезең тағы 12-18 айға созылуы ықтимал.

Жалпы, бағаның түсуіне ең алдымен сұраныстың әлсіреуі әсер етіп отыр. Мамырда тұрғын үй сатып алу-сату мәмілелерінің

ТҮРҒЫН ҮЙ НАРЫҒЫ ТҰРАҚТАЙ МА?

саны бір айда 13,5 пайызға, ал өткен жылғы мамырдағымен салыстырғанда 10,5 пайызға азайған. Барлығы 30,4 мың мәміле тіркелген. Бұл нарықтағы белсенділіктің төмендеп келе жатқанын көрсетеді.

Нарыққа жанаша қысым түсіріп отырған тағы бір фактор – тұрғын үй қаржыландыру жүйесіндегі өзгерістер. Маусымнан бастап «Отбасы банк» аралық қарыздар бойынша бірінғай 8,5 пайыздық мөлшерлеме енгізді. Банк мұны жүйені жеңілдету мақсатында жасалған қадам деп түсіндіргенімен, кейбір сарапшылар бұл шешім тұрғын үй сатып алуды кейінге қалдыруы мүмкін деп есептейді. Сонымен қатар зейнетақы жинақтарын мерзімінен бұрын пайдалану талаптарының қайта қаралуы да тұрғын үй нарығына әсер етуі ықтимал.

АЛДА ҚАНДАЙ ӨЗГЕРІС БОЛУЫ МҮМКІН?

Дегенмен сарапшылар тұрғын үй бағасы барлық өңірде түседі деген тұжырым жасаудан аулақ. Мәселен, АЕРС талдауына сәйкес, нарықтағы жағдай әр қалада әртүрлі қалыптасады. Кейбір өңірлерде баға төмендесе, басқа қалаларда сұраныс пен ұсыныс теңгеріміне байланысты тұрақтылық сақталуы мүмкін. Мысалы, мамырда Көкшетауда жаңа үй бағасы 16,7 пайызға, Таразда 5,8 пайызға өскен. Сарапшылар Аяжан Тоқтарғазы мен Даулет Тәліповтің талдауынша, жаңа тұрғын үй нарығы жақын арада қалыпты әрі баяу өсім кезеңіне өтуі ықтимал. Олардың пікірінше, мамырдағы көрсеткіштер нарық белсенділігінің төмендей бастағанын

• П І К І Р

Асан ҚҰРМАНБЕКОВ,
Halyk Finance сарапшысы:

ЕКІНШІ НАРЫҚ СҰРАНЫСҚА ТЫМ СЕЗІМТАЛ

– Мамырда тұрғын үй нарығында әркелкі динамика сақталды. Бастапқы нарықта тұрғын үй бағасының жылдық өсімі инфляция деңгейінен жоғары болып қалды, алайда айлық өсімнің баяулауы сұраныстың біртіндеп азайып келе жатқанын көрсетеді. Екінші нарықта бағалар айлық есепте төмендеді, ал жылдық өсім тұтыну инфляциясының деңгейіне жуық болды. Мұндай жағдай жаңа тұрғын үй құрылысының өзіндік құнына түсетін қысымның сақталуына, салық және реттеу өзгерістеріне, сондай-ақ қымбат несие мен нарықтағы белсенділіктің төмендеуі аясында сатып алушылардың сақтық танытуына байланысты қалыптасып отыр.

Біздің ойымызша, жыл соңына дейін тұрғын үй нарығындағы баға өсімі өткен жылмен салыстырғанда анағұрлым баяу болады. Жаңа тұрғын үй нарығындағы бағаларға құрылыс шығынының өсуі, салықтағы өзгерістер мен құрылыс компанияларына қойылатын талаптардың күшеюі әсерін жалғастырады. Оның ішінде 1 шілдеден бастап күшіне енетін жаңа Құрылыс кодексінің ықпалы да бар. Сонымен қатар сұранысқа несиенің қымбат болуы, зейнетақы жинақтарының ең төменгі жеткіліктілік шектерінің жаңартылуы және қарыз алушылардың төлем қабілетін бағалаудың қатандауы қысым түсіреді.

Нәтижесінде, біздің бағалауымыз бойынша, екінші жартыжылдықта жаңа тұрғын үй бағасының өсімі тұтыну инфляциясының деңгейіне жақын болады. Тұрақты сұраныс сақталған кей қалаларда ғана бұл көрсеткіш уақытша жоғары болуы мүмкін. Жаңа тұрғын үй нарығын құрылыс құны мен жеңілдетілген бағдарламалар қолдап, сұраныстың бәсеңдеуі екінші нарыққа қаттырақ әсер етуі ықтимал.

ЖАСТАР САЯСАТЫ ТУРАЛЫ СӨЗ БОЛҒАНДА КӨБІНЕ ТҮРҒЫН ҮЙ, ОҚУ ГРАНТЫ, ЖЕҢІЛДЕТІЛГЕН НЕСИЕ НЕМЕСЕ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОЛДАУ МӘСЕЛЕСІ АЙТЫЛАДЫ. ӘРИНЕ, МҮНЫҢ БӘРІ МАҢЫЗДЫ. АЛАЙДА ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ ТАБЫСТЫ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ТӘЖІРИБЕСІ БҮЛ САЛАНЫҢ МАЗМУЫН ӨЛДЕҚАЙДА ТЕРЕҢ ЕКЕНІН КӨРСЕТЕДІ. БҮГІНДЕ ДАМЫҒАН ЕЛДЕР ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОЛДАУҒА МҰҚТАЖ ТОП РЕТІНДЕ ЕМЕС, ЕЛДІҢ БОЛАШАҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚҰАТЫ МЕН ҚОҒАМДЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН КӨРСЕТЕТІН СТРАТЕГИЯЛЫҚ РЕСУРС РЕТІНДЕ ҚАРАСТЫРАДЫ.

Себебі кез келген елдің бәсекеге қабілеті білімді, бастамашыл әрі қоғамда белсенді ұрпаққа тікелей байланысты. Сондықтан қазіргі жастар саясатының негізгі мақсаты әлеуметтік көмек көрсетумен ғана шектелмей, жас азаматтың өз әлеуетін толық жүзеге асыруына жағдай жасауға бағытталған.

Әлемдік тәжірибе осының айқын дәлелі. Мәселен, Германия еңбек нарығы мен білім беру жүйесінің байланысын күшейткен білім беру моделін қалыптастырды. Соның нәтижесінде жастар оқу барысында-ақ кәсіби тәжірибе жинап, еңбек нарығына дайын маман ретінде шығады. Ал Сингапур жастарды қоғамдық шешім қабылдау үдерісіне кеңінен тартып, көшбасшылық қабілет пен азаматтық жауапкершілікті дамытуға басымдық береді. Эстония мектеп қабырғасынан бастап цифрлық сауат пен кәсіпкерлік дағдыны қалыптастыру арқылы инновациялық буын тәрбиелеп келеді.

Бұл елдердің тәжірибесін біріктіретін ортақ ұстаным бар. Олар жастарды әлеуметтік саясаттың нысаны емес, экономикалық және қоғамдық дамудың белсенді қатысушысы ретінде қарастырады. Осы тұрғыдан алғанда, Финляндия тәжірибесі ерекше назар аударуға тұрарлық. Бұл елде оқуын аяқтаған немесе жұмыссыз қалған әрбір жас қысқамерзім ішінде жұмысқа, тағылымдамаға не қайта даярлау курсына жіберіледі. Мұндай тәсіл жастар жұмыссыздығын жеке адамның ғана емес, тұтас қоғамның мәселесі ретінде қарастырады.

Сарапшылардың пікірінше, жастар саясатының философиясы түбегейлі өзгер-

ЖАСТАРДЫҢ БАСТЫ СҰРАНЫСЫ – МҮМКІНДІК

ді. Бұрын мемлекет жастардың мәселесін шешуге ұмтылса, бүгінде олардың өз мәселесін дербес шеше алуына мүмкіндік беретін орта мен қажетті дағды қалыптастыруға басымдық берілуде. Бұл үрдістен Қазақстан да шет қалған жоқ.

2000 жылдары елімізде бұл бағыттағы жүйелі жұмыстар басталды. 2004 жылғы 7 шілдеде «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» заң қабылданып, кейін институционалдық тетіктер кезең-кезеңімен күшейтілді. 2012 жылғы 30 шілдеде Білім және ғылым министрлігі жанынан Жастар саясаты комитеті құрылды. Арғынша өңірлерде жастар ісі жөніндегі басқармалар жұмысын бастады.

Уақыт талабына сай заңнама да жаңартылып отырды. Атап айтқанда, заңға 2005, 2007, 2015, 2018, 2019, 2023, 2024, 2025 және 2026 жылы өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

2019 жылғы түзетулер жастарға арналған әлеуметтік қызметтер ұғымын заңнамалық деңгейде бекітіп, жас отбасы мен жұмыс істейтін жастарды тұрғын үймен қамтамасыз ету бағытын күшейтті. Ал 2022-2023 жылдары бұл саладағы ең ауқымды реформаның бірі жүзеге асырылды. Соның нәтижесінде жастардың жас шегі 29-дан 35 жасқа дейін ұлғайтылып, Жастардың даму индексі енгізілді әрі жастар еңбек жасағының қызметі заң жүзінде

асыру мүмкіндігі арқылы көрінеді. Осы тұрғыдан алғанда Қазақстанның демографиялық әлеуеті ерекше назар аудартады.

Ұлттық статистика бюросының мәліметіне сәйкес, бүгінде елімізде 14 пен 35 жас аралығындағы азамат саны 5,8 миллионнан асады. Яғни, Қазақстан халқының шамамен әрбір үшінші тұрғыны – жастар. Бұл көрсеткіш мәселенің тек әлеуметтік салаға ғана қатысты емес, елдің ұзақмерзімді дамуына тікелей ықпал ететін маңызды фактор екенін аңғартады.

Әлемдік тәжірибе де осыны дәлелдейді. Үндістан, Нигерия және Пәкістан секілді мемлекеттер жастардың көп болуын жай ғана демографиялық көрсеткіш емес, ұлттық дамудың маңызды артықшылығы ретінде бағалайды. Өйткені жас буынның үлесі жоғары қоғам үлкен мүмкіндікке ие болады. Егер бұл әлеует сапалы біліммен, тиімді жұмыспен қамтумен және кәсіпкерлікті қолдаумен ұштасса, ол экономикалық өсімнің қуатты драйверіне айналады. Сарапшылар мұны «демографиялық дивиденд» деп атайды.

Қазақстан үшін де бұл бағыттың маңызы зор. Өйткені жастардың саны ғана емес, олардың қай өңірлерде шоғырланғаны да мемлекеттік саясаттың басымдығын айқындайды. Өңірлік бөлініске назар аударсақ, жастар ең көп шоғырланған аймақтың қатарында Алматы қаласы көш бастап тұр. Мұнда 712 мыңнан астам жас тұрады. Екінші орында 671 мыңнан астам жасты біріктіретін Түркістан облысы. Сонымен қатар Астана, Алматы облысы және Шымкент алғашқы бесікті түйіндейді.

Ал Түркістан, Жамбыл, Қызылорда және Маңғыстау облысы халық санының табиғи өсімі жоғары өңір ретінде ерекшеленеді. Демек, алдағы жылдары еңбек нарығына келетін жас буынның қатары да арта түседі. Сондықтан мұнда сапалы білімге қолжетімділікті кеңейту, техникалық және кәсіптік даярлау жүйесін жетілдіру, ауыл жастарының цифрлық сауатын арттыру және жаңа жұмыс орындарын құру басым бағыт болып қала береді.

Әлеуметтанушы Айнур Анарбектің пікірінше, қазіргі жастардың құндылығы мен сұранысы айтарлықтай өзгерген.

аңғартады. Бағалар жылдық есепте өскенімен, ай сайынғы динамика әлсіреп келеді. Сарапшылар тұрғын үй нарығына әсер ететін негізгі факторлардың бірі ретінде «Отбасы банктің» жаңа шешімін атап өтеді. Одан бөлек, жеңілдетілген ипотекалық бағдарламалар мен «Наурыз» бағдарламасы сұранысқа белгілі бір деңгейде қолдау көрсетіп отырғанымен, аралық қарыз мөлшерлемесінің өсуі тұрғын үй нарығындағы баға өсімін тежейтін факторлардың біріне айналуы мүмкін.

Сарапшылар назар аударған тағы бір мәселе – зейнетақы жинақтарын мерзімінен бұрын пайдалану шарттарының өзгеруі. Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі ең төменгі жеткіліктілік шектерін есептеу әдістемесін жаңартты. Енді есептеу кезінде салымшының жасы, зейнетке шығуына дейінгі кезең, болашақ төлемдер көлемі және инвестициялық табыс секілді көрсеткіштер ескеріледі.

Сарапшыларының болжамынша, жалпы нарық бұрынғыдай қарқынды өсімнен гөрі қалыпты даму кезеңіне өте бастайды.

Р.С.

ОСЫЛАЙША, ТҮРҒЫН ҮЙ НАРЫҒЫНДАҒЫ БАҒА ӨСІМІ БҰРЫНҒЫДАЙ ЕМЕС, ҚАЛЫПТЫ ЫРҒАҚҚА ТҮСКЕН СЕКІЛДІ. САРАПШЫЛАРДЫҢ БАҒАЛАУЫНША, НАРЫҚҚА ҚҰРЫЛЫС ШЫҒЫНДАРЫНЫҢ ӨСУІ МЕН ЖАҢА РЕТТЕУІШ ТАЛАПТАР ӘСЕР ЕТІП ОТЫРҒАНЫМЕН, ҚЫМБАТ ИПОТЕКА, ЗЕЙНЕТАҚЫ ЖИНАҚТАРЫН ПАЙДАЛАНУ МҮМКІНДІКТЕРІНІҢ ШЕКТЕЛҮІ ЖӘНЕ САТЫП АЛУШЫЛАР БЕЛСЕНДІЛІГІНІҢ ТӨМЕНДЕУІ СҰРАНЫСТЫ ТЕЖЕЙДІ. СОНДЫҚТАН БИЫЛ ТҮРҒЫН ҮЙ БАҒАСЫ ЖАППАЙ ҚЫМБАТТАЙДЫ ДЕГЕН БОЛЖАМ ЖОҚ. КЕРІСІНШЕ, БАСТАПҚЫ НАРЫҚТА БАҒА ӨСІМІ ИНФЛЯЦИЯ ДЕҢГЕЙІНЕ ЖУЫҚТАЙ ТҮССЕ, ЕКІНШІ НАРЫҚ СҰРАНЫСТЫҢ ӘЛСІРЕУІНЕ КӨБІРЕК ТӘУЕЛДІ БОЛАДЫ.

Д.ЖАНАТҚЫЗЫ

– Бүгінгі жастардың басты сұранысы әлеуметтік көмек емес, мүмкіндік. Олар сапалы білім алғысы келеді, кәсіби тұрғыдан өсуді қалайды, кәсіп бастауға ұмтылады және қоғам өміріне белсенді араласқысы келеді. Сондықтан мемлекеттік саясаттың негізгі міндеті жәрдемақы көлемін ұлғайту емес, олардың әлеуетін ашатын орта қалыптастыру болуға тиіс. Әсіресе, өңірлер арасындағы теңсіздікті азайту маңызды. Себебі талантты жастардың болашағы оның қай жерде туғанына емес, қандай мүмкіндік алғанына байланысты болуы керек, – дейді сарапшы.

Бұл пікірді жастармен тікелей жұмыс істейтін мамандар да қолдайды. Қызылорда облысы Жаңақорған аудандық жастар ресурстық орталығының басшысы Наурызбай Орынбасаровтың айтуынша, жастар кеңесі мен жастар мәсихаты формалды құрылым емес, қоғамдық ықпал ете алатын институтқа айналуы қажет.

– Стартап пен әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту арқылы жастарды креативті индустрияның басты қозғаушы күшіне айналдыру маңызды. Мемлекет оларға жұмыс іздеуді ғана емес, жаңа жұмыс орнын құруды да үйретуі керек. Әсіресе, ауыл жастарына арналған цифрлық және кәсіпкерлік инфрақұрылымды дамыту өзекті. Өйткені Қазақстанның ең үлкен адами капиталы ауылдық жерде шоғырланған, – дейді ол.

Шын мәнінде, қазіргі жастардың басты сұранысы бұрынғыдай тек әлеуметтік қолдау емес. Олар сапалы білім алуға, жаңа дағды меңгеруге, кәсіп ашуға, технологиялық өзгеріске бейімделуге және қоғамдық өмірге белсенді араласуға ұмтылады. Сондықтан мемлекеттік саясат та осы қажеттілікке жауап беруге тиіс.

Қазір әлемде еңбек нарығы түбегейлі өзгеріп жатыр. Жасанды интеллект, цифрлық технология, автоматтандыру және креативті индустрия жаңа мүмкіндікпен қатар жаңа талап та қалыптастыруда. Мұндай жағдайда мемлекет жастарға дайын шешім ұсынудан гөрі олардың бәсекеге қабілетті болуына жағдай жасауы қажет. Өйткені ертеңгі экономиканың табысы бүгінгі жас буынның білімі мен қабілетіне тікелей байланысты.

Сондықтан жастар саясатының тиімділігі берілген жеңілдіктің көлемімен емес, олардың өз әлеуетін қаншалықты жүзеге асыра алғанымен өлшенуге тиіс. Өйткені миллиондаған жастың тағдыры – Қазақстанның алдағы ондаған жылдағы даму бағытын айқындайтын маңызды көрсеткіш.

Нұрлат БАЙГЕНЖЕ

Ұлт болашағының БЕРІК ҚОРҒАНЫ

ӘЛЕМДЕГІ ЕҢ ҰЛЫ
МАМАНДЫҚ АНА БОЛУ
ДЕСЕК, ЕҢ ҚАСИЕТТІ
МІНДЕТ – СОЛ АНА МЕН
СӘБИІНІҢ ӨМІРІН
САҚТАУ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АНА МЕН БАЛАНЫ
ҚОРҒАУ САЛАСЫНДАҒЫ
ҚАЗІРГІ ЖЕТІСТІКТЕРІ –
ЗАМАНАУИ МЕДИЦИНА
МЕН АҚ ХАЛАТТЫ АБЗАЛ
ЖАҢДАРДЫҢ ЖАНКЕШТІ
ЕҢБЕГІНІҢ ЖЕМІСІ.

Арайлым
ЖОЛДАСБЕКҚЫЗЫ

Жыл басынан бері тіркелген медициналық-демографиялық көрсеткіштер денсаулық сақтау саласының сапалық тұрғыдан жаңа белеске көтерілгенін аңғартады. Ұлттық статистика бюросының ресми мәліметтеріне сүйенсек, биылғы алғашқы айында ана өлімі 100 мың тірі туған балаға шаққанда 16,2-ден 8,2-ге дейін, яғни екі есеге жуық азайған. Ал бірінші тоқсанның қорытындысы бойынша бұл көрсеткіш тіпті 6,8 деңгейіне дейін төмендеп, кейінгі жылдардағы ең төменгі меже ретінде тіркелді. Осы оң үрдіс нәрсестелер өлімінің азаюынан да анық көрінеді. Тек қантар айының өзінде бұл көрсеткіш өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 28,5 пайызға азайып, халықаралық ұйымдардың да жоғары бағасына ие болды. ЮНИСЕФ-тің Қазақстанды жана туған нәрестелер өлімін төмендету бойынша Орталық Азия өңіріндегі көшбасшы ел ретінде тануы – осы жүйелі еңбектің халықаралық деңгейдегі мойындалуы. Осы орайда елдегі өмір сүру ұзақтығы

лардың күрделі оталарды ел ішінде-ақ жасауына орай туғызып отыр.

ЕРТЕ ДИАГНОСТИКА МҮТЕДЕКТИКПІН АЛДЫН АЛАДЫ

Заманауи медицинаның басты бағыты – аурумен күресу емес, оның алдын алу. Бұл тұрғыда елімізде жаңа туған нәрестелерді скринингтік тексерумен қамту деңгейі кейінгі екі жылда 25 пайызға артып, 93 пайызға жетті. Бұл көрсеткіш туа біткен даму кемістігінің салдарынан мүтедек болып туған балалардың санын бірден 7 пайызға азайтуға мүмкіндік берді. Қазір денсаулық сақтау жүйесінде скринингтің 6 түрі тұрақты жүргізіліп келеді. Оның ішінде ең маңызды үшесі – пренаталдық, неонаталдық және аудиологиялық тексерулер тікелей перзентханаларда жүзеге асырылады.

Жүйелі скринингтің нақты жемісін мына сандардан да көруге болады. Мысалы, аудиологиялық бақылаудың нәтижесінде есту қабілетінен толық

уақытылы бақылау мақсатында қолға алынған «Бір күндік клиника» жобасы жақсы нәтиже беріп отыр. Бұл жоба болашақ аналардың ұзын-сонар кезекте тұрмай, қажет тексерулер мен маңызды консультациялардан өте қысқа уақытта, кешенді түрде өтуіне жағдай жасады. Бұл болашақ аналарға көрсетілетін медициналық көмектің жеделдігі мен сапасын жаңа деңгейге көтерді.

БАЛАЛЫҚ ШАҚТЫ ҚОЛДАУДЫҢ БІРЫҢҒАЙ МОДЕЛІ

Еліміздің ана мен бала өмірін қорғаудың басты бағыты – баланы құрсақта пайда болған сәттен бастап, 17 жасқа толғанға дейінгі өсу кезеңдерінде үздіксіз қолдайтын бірыңғай модельді қалыптастыру. Дәл осы мақсатта өмірге келген «Алғашқы 1001 күн» жобасы бала дамуын ерте жастан жүйелі қадағалауға мүмкіндік береді. Бұл ретте патронаждық бақылау күшейтіліп, табиғи емізуді насихаттау және сәбилердің ұлттық тізілімін құру жұмыстары қолға алынған.

Сонымен қатар балалардың даму мониторингі бойынша Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының халықаралық GMCD нұсқаулығының енгізілуі де үлкен жетістік. Бұл әдіс баланың дамуындағы ауытқуларды клиникаға дейінгі, яғни кеселдің алғашқы белгілері сыртқа білінбей тұрған жасырын кезеңде-ақ дәп басып анықтауға мүмкіндік береді. Осы бағытта соңғы бір жылдың ішінде ерекшеліктері бар балаларды ерте диагностикалауға арналған 386-дан астам арнайы орталық құрылды. Ал ел бойынша 81 мамандандырылған оңалту орталығы жұмыс істеп, мыңдаған кішкентай пациентке көмек көрсетуде. Мектеп медицинасы да назардан тыс қалмай, ДДСУ-ның «Денсаулықты нығайтуға ықпал ететін мектептер» бастамасымен 1 677 білім ошағы қамтылды. Ондағы медициналық кабинеттер заманауи жабдықтармен қайта жасақталып жатыр.

ЖОҒАРЫ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ КӨМЕК

Отандық медицинаның ең мақтанарлық тұсы – жоғары технологиялық медициналық көмектің қолжетімділігі. Жыл сайын елімізде дамуында туа біткен кемістігі бар шамамен 1,5 мың нәрестеге күрделі ота жасалса, 2 мыңға жуық бала жүрекке жасалатын ең ауыр оталардан сәтті өтеді. Бұл – бұрын тек шетелде ғана жасалатын, миллиондаған қаржыны талап ететін ем түрлерінің бүгінде өз елімізде тегін әрі жоғары деңгейде жасалып жатқанының дәлелі. «Қазақстан балалары» тұжырымдамасы аясында бұл жұмыстар одан әрі кеңейіп, өңіраралық кардиохирургиялық орталықтар желісі құрылмақ.

АЙМАҚТАРДАҒЫ АҚІҚАТ

Алайда республикалық деңгейдегі оң серпіліс пен жоғары көрсеткіштер аймақтардағы қордаланған өзекті мәселелерді көлеңкеде қалдырмауға тиіс. Өйткені ана мен бала өлімін азайту жолындағы күрес – бір сәт те босансуды көтермейтін үздіксіз үдеріс.

Ауқымды жетістіктерге қарамастан, жекелеген өңірлердегі ведомствоаралық байланыстың әлсіздігі мен патронаждық бақылаудың үстірт жүргізілуі әлі де алаңдаушылық туғызып отыр. Мәселен, Денсаулық сақтау министрі Ақмарал Әлназарованың Жамбыл облысында өткізген шұғыл кеңесінде белгілі болғандай, жыл басынан бері төрт айдың ішінде тек осы

Министр атап өткендей, ана өлімінің әрбір жағдайы жан-жақты талдауды және жүйелі шешімдер қабылдауды қажет етеді. Жүкті әйелдерді жүйелі тексеруге бағыттау, кадрлық қамтамасыз ету және бақылау мәселелеріне формальды түрде қарамай, пациенттерді барлық кезеңдерде толыққанды сүйемелдеу жүйесін қалыптастыру қажет. Медициналық ұйымдар басшыларының жұмыстың түпкілікті нәтижелері үшін жеке жауапкершілігін күшейту – бүгінгі күннің басты талабы.

Қорыта айтқанда, Қазақстанда ана мен баланы қорғау шаралары жүйелі сипат алып, медициналық көмектің қолжетімділігін арттырудың заманауи профилактикалық моделі қалыптасып келеді. Тәуелсіздік жылдарындағы көрсеткіштердің еселеп төмендеуі мен ағымдағы жылдың басындағы жағымды демографиялық серпіліс ел медицинасының әлеуетін айқын көрсетеді. Дәрігерлердің жанкешті еңбегі мен заманауи технологиялардың бірігуі отандық медицинаның көңілге қонымды деңгейде дамып жатқанын айғақтайды. Егер Жамбыл облысы секілді аймақтардағы қателіктер мен кемшіліктер дер кезінде түзетіліп, бақылау күшейтілсе, «Қазақстан балалары» тұжырымдамасы ұлт болашағының ең сенімді кепілі болып қала бермек. Түпкі мақсат – әрбір перзентханадан тек сәби үнінің қуанышын естуді қамтамасыз ету.

Балалар медицинасын қаржыландырудың 585 миллиард теңгелік жаңа межеге көтерілуі – мемлекеттің әлеуметтік саясаттағы басымдықтары түбегейлі өзгергенін көрсетеді. Бұл ретте, үстіміздегі жылдың алғашқы тоқсанында ана өлімінің екі есеге жуық күрт төмендеуі – жүргізіліп жатқан медициналық реформалардың тиімділігін айғақтайтын басты әлеуметтік нәтиже. Перзентханалар мен емханалар деңгейінде енгізілген инновациялық скринингтер мен жүйелі бағдарламалар бүгінде құрғақ есептің құралы емес, ұлт саулығының, демек, мемлекет қауіпсіздігінің берік қорғанына айналып отыр.

• ПІКІР

Меруерт БАРИФОЛЛАҚЫЗЫ,
әлеуметтік ғылымдар магистрі:

ЕРЕКШЕ БАЛАЛАРДЫ ҚОРҒАУ ТЕТІКТЕРІН ҚАЙТА ҚАРАУ КЕРЕК

– Ана мен баланы әлеуметтік қорғауда мемлекет тарапынан бірнеше деңгейлі көмек пен жәрдемақы қарастырылғаны белгілі. Ең бірінші кезекте мемлекеттік демографияны ынталандыру мақсатында бала күтіміне байланысты жәрдемақы мерзімі 1 жастан 1,5 жасқа дейін ұзартылды, бұл – өте оң үрдіс. Сондай-ақ көпбалалы отбасыларға арнайы мәртебе беріліп, олар үшін төмен пайызбен баспана алуға, үй кезегіне тұруына және арнайы жәрдемақы алуына жағдай жасалды. Тұрмысы төмен отбасыларға әлеуметтік көмек пен тегін медициналық қызмет көрсету секілді біршама қолдау шаралары да бар. Дегенмен біз мемлекеттің рөлін көп жағдайда тек жәрдемақы тағайындаушы мен төлеуші ретінде ғана көріп отырмыз. Ал қазіргі нарық талабы, инфляция мен шынайы өмір ахуалы мүлдем басқаша. Мысалы, жұмыс істемейтін аналарға берілетін жәрдемақы мөлшері өте төмен. Бір балаға шаққанда айына шамамен 25 мың теңге төленетінін есептесек, бүгінгі қымбатшылық заманында ананың бұл қаржымен бала күтімі бойынша 3 жыл үйде отыруы мүмкін емес. Айлық есептік көрсеткішке байланысты жәрдемақы көбейді деп айтқанымызбен, нарықтағы бағаның үздіксіз өсуі бұл қолдауды «жұтып қойып жатыр». Қымбатшылықтың кесірінен жәрдемақы күн сайын тұтынатын ең негізгі қажеттіліктерді өтеуге мүмкіндік бермей отыр. Ал ана баласын балабақшаға берейін десе, мемлекеттік мекемелерде орын таппы.

Қазір Қазақстанда 143 мың бала мемлекеттік балабақша кезегінде тұр, ал жекеменшік балабақшалардың бағасы өте қымбат. Жанадан енгізілген ваучерлік жүйе де өзін-өзі толық ақтады деп айта алмаймын. Бұл жүйе балабақша кезегін қағаз жүзінде азайтқанымен, ата-аналардың қаржылық жүктемесін жеңілдеткен жоқ және мәселені түпкілікті шешпеді. Оның үстіне, декрет демалысындағы аналар жұмыссыз ретінде де тіркеле алмайды, сондықтан оларды әлеуметтік жағынан толық қорғалмаған деп айтуға негіз бар. Қазақстандық қоғамдық даму институтының жақында Мәжілісте таныстырған зерттеуіне сүйенсек, жұмысты бала күтімімен ұштастыру мүмкін болмағандықтан, әйелдердің 27 пайызы, ал ер адамдардың 11 пайызы жұмысынан кетуге мәжбүр болған екен. Бұдан шығатын қорытынды – мемлекет аналарымызға икемді жұмыспен қамту мәселесін және оларды еңбек нарығына бейімдеу тетіктерін шұғыл қарастыруы қажет.

Келесі бір маңызды мәселе – Қазақстанда ерекше білім берулі қажет ететін 237 мың бала бар, бірақ олардың барлығы арнайы білім беру мекемелеріне бармайды. Балаға және оның күтіміне тағайындайтын жәрдемақы тек 18 жасқа дейін ғана беріледі. Оның көлемі анасы үшін де, баласы үшін де 81 мың теңге деп бекітілген. Алайда мұндай ерекше күтімді қажет ететін бала дамуы үшін дефектолог, логопед, психолог сияқты сандаған мамандарға бару, арнайы жаттығулар жасау керек. Мұндай аз жәрдемақымен ата-ана баланы қорғама бейімдеп, қатарға қоса алмайды. Сондықтан мемлекет бұл санаттағы балаларды қолдаудың арнайы тетіктерін қайта қарауға міндетті.

Тағы бір өткір мәселе – тұрмыстық зорлық-зомбылық. Қазақстандық қоғамдық даму институтының зерттеуінде сауалнамаға жауап бергендердің 69 пайызы бұл түйткілді қоғам үшін ең маңызды әлеуметтік мәселе деп атаған. Ресми статистика бойынша тұрмыстық зорлық-зомбылық салдарынан жылына 80 әйел көз жұмса, бейресми деректер бойынша бұл көрсеткіш 400-ге жуықтайды. 2024 жылы заң қағандатылды деп айтқанымызбен, Бас прокуратураның Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің мәліметінше, 2025 жылы «Ұрып-соғу» бабы бойынша 906 адам кінәлі деп танылса, соның тек 87-сі ғана нақты жазаға тартылған. Демек, бізде тұрмыстық зорлық-зомбылық туралы заңның тек 10,1 пайызы ғана іс жүзінде орындалып отыр. Бұл отбасында ана мен баланың әлі де қорғалмағанын және бұл бағытта әлеуметтік, заңдық тұрғыда шешілмеген мәселелердің бар екенін көрсетеді.

Зерттеу нәтижесі бойынша мемлекеттің ана мен баланы қолдаудағы шараларын респонденттердің 57,5 пайызы ананы қорғау саласындағы мемлекеттік саясатқа оң баға берген. Дегенмен тұрмыстық инфляция, баспана мәселесінің шешілмеуі, отбасындағы қауіпсіздік пен әлеуметтік қорғаудың аздығы секілді факторларды ескерсек, елімізде заңнамалық негізгі база қалыптасқанымен, оны бүгінгі қоғам мен нарыққа бейімдеп, одан әрі жетілдіру мәселесін әлі де тереңірек саралау керек.

75,9 жасқа жетіп, тарихи максимумды бағындыруы да ана мен бала саулығына жасалған кешенді қамқорлықтың тікелей жемісі десек болады.

БАЛА МЕДИЦИНАСЫНА БӨЛІНЕТІН БЮДЖЕТ 2 ЕСЕ ӨСТІ

Әрине, мұндай ауқымды жетістіктер қаржылық және инфрақұрылымдық қолдаусыз жүзеге асуы мүмкін емес еді. Кейінгі жылдары мемлекет балалар медицинасына бөлінетін бюджет көлемін 264 миллиард теңгеден 585 миллиард теңгеге дейін ұлғайтты. Бүгінде бүкіл денсаулық сақтау шығыстарының ширек бөлігі тек қана ана мен бала денсаулығын сақтауға бағытталып отыр. Бұл қаражат жаңа емханалардың, заманауи көзбейінді балалар ауруханалары мен перзентханалардың құрылысына, оларды ең озық жабдықтармен қамтамасыз етуге жұмсалуда.

Осы мақсатта бекітілген «Қазақстан балалары» тұжырымдамасы мен «Бастау-2030» жоспары аясында медициналық инфрақұрылымның тозу деңгейін 42 пайыздан 30 пайызға дейін төмендету көзделген. Ел көлемінде 10 көпбейінді балалар стационарын салу және 11 өңірде заманауи оңалту орталықтарын іске қосу жоспары отандық медицинаның материалдық базасын түбегейлі жаңартуға жол ашады. Инфрақұрылымды жаңартумен қатар, клиникалық стандарттарды заман талабына сай өзгерту, балалар бейіні бойынша Әлеуметтік медициналық сақтандыру қорының (МӘМС) тарифтерін кеңейту және кадрлық әлеуетті жүйелі дамыту мәселесі қатар қолға алынды. Бұл қадамдар ақ халатты-

айырылу қаупі төнген 523 сәби ерте анықталып, оларға мемлекет есебінен құны шамамен 6,5 миллион теңге тұратын жоғары технологиялық есту импланттары орнатылды. Бұрын мұндай операциялардың 80 пайызға жуығы бала 3 жасқа таяғанда ғана жасалса, бүгінде көмектің өте ерте көрсетілуі балалардың тілі шығып, қатарға қосылуына тікелей әсер етті. Сондай-ақ офтальмологиялық скрининг арқылы 721 шала туған нәрестенің көру патологиялары дер кезінде анықталып, уақытылы жасалған оталардың арқасында олар зағиптықтан аман қалды. Бұл – мемлекеттік бағдарламалардың жүздеген сәбиге жарық дүниенің дидарын көруге мүмкіндік сыйлағаны.

БОЛАШАҚ АНАЛАРДЫ ҚОЛДАУ

Ана мен бала саулығы жүктілік кезеңінен әлдеқайда ерте басталатыны белгілі. Елімізде жүкті әйелдерді бақылаумен қамту деңгейі 77,6 пайызға, ал жүктілікке дейінгі арнайы дайындық жұмыстары 54,5 пайызға дейін артқан. Мұнымен қоса, 2025 жылдың тамыз айынан бастап базалық медициналық зерттеулердің толықтай тегін жүргізілуі және әйелдер консультациялары мен перинаталдық орталықтар жанындағы арнайы пансионаттар жұмысының қайта жандануы ауылдық жерлердегі аналардың қалаға келіп, жатып тексерілуіне орай жаратты.

Жүкті әйелдердің 90 пайыздан астамының 12 аптаға дейін ерте есепке алынуы қауіпті кеселдердің алдын алуға жол ашты. Осы орайда, құрсақтағы нәрестенің туа біткен патологиялары мен хромосомалық ауруларын

ЖАҚЫНДА МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ «КІТАП ОҚУ МӘДЕНИЕТІН ДАМУҒА ЖӘНЕ ЗЕРДЕЛІ ҰЛТ ҚАЛЫПТАСТЫРУ» ТУРАЛЫ ЖАРЛЫҚҚА ҚОЛ ҚОЙҒАН БОЛАТЫН. ЕЛДЕГІ КІТАП ПЕН КІТАПХАНА МӘСЕЛЕЛЕРІ ТУРАСЫНДА ҰЛТТЫҚ КІТАПХАНА ҚЫЗМЕТКЕРІ АЙБАЛА БЕКМҰХАНБЕТТІ ӘНГІМЕГЕ ТАРҚАН ЕДІК...

Айбала БЕКМҰХАНБЕТ, кітапханашы:

Кітапханаға МАМАН ҚАЖЕТ

– Жұырда Астанада «Мәдениет және инновация» форумы өтті. Сіз осы іс-шараның кітапхана бағыты бойынша ұйымдастырушысы болдыңыз. Алдымен осы форумда қандай маңызды мәселелер көтерілді? Сол туралы айтаңыз.

– Быылғы басқосу өте ерекше ұйымдастырылды. «Мәдениет және инновация» форумы аясында 600-ден астам қатысушы тіркелсе, оның ішінде кітапхана бағытына 180-ге жуық маман қатысты.

Форум бағдарламасына әріптестерімізге барынша пайдалы болатындай спикерлерді тартуға тырыстық. Олардың қатарында шетелдік қонақтарымыз да болды. Сонымен қатар жұмыста жасанды интеллектті пайдалану бойынша жаңа бағыттар талқыланды. Осы тақырыптағы спикеріміз қатысушылардың қызығушылығын оятып, өте керемет кері байланыс болды. Екі Ұлттық кітапханамыздың директорлары: Ұлттық кітапхана директоры Ғазиза Нұрғалиева, Ұлттық академиялық кітапхана директоры Күміс Сәнітова кітапхана саласына байланысты мазмұнды баяндамалар жасады. Жиында көптеген ауқымды сурақ талданды. Оның ішінде кітапханаға оқырмандарды қалай тартамыз, заманауи бағытқа қалай көшеміз, заңнамада ескерілмей қалған өзекті сурақтар мен мамандықтың қоғамдағы беделі мәселелері болды.

Форумның ең басты қонағы Үндістаннан келген сторителлинг шебері Дипа Киран болды. Біз осы өнерді өз ісiмiзде дамыта отырып, сол кiсiнiң әдiстерi арқылы кiтапханаға оқырман-дарды тартып, кiтап оқудың қызықты әрi пайдалы әдiстерiн дамытуды көздедік.

– Осы форум аясында шетелден қонақ шақырудағы басты мақсат – тәжірибе алмасу болды ма?

– Иә, бірінші күні форумның салтанатты ашылуы пленарлық жиынға ұласып, шетелден арнайы шақырылған қонақтар: Jinbang (Henan) Cultural Tourism Development компаниясының төрайымы, креативті индустриялар саласындағы продюсер және стратег, өнер, технология және бизнес тоғысындағы мәдени кеңістіктердің авторы, (Қытай) Miss Min «Мәдени кодтың күші: тарихтың иммерсивті жобалар арқылы бизнеске айналуы» тақырыбында, Халықаралық сторителлинг шебері, педагог және зерттеуші, Story Arts Foundation қорының негізін қалаушы, IT Madras университетінің оқытушысы әрі ғылыми қызметкері, (Үндістан) Дипа Киран «Әңгімелеу мәдениеті мен шешендік өнер: білім берудің жаңа мүмкіндіктері» тақырыбында және халықаралық продюсер, EVERSEE GmbH компаниясының негізін қалаушы және CEO, live entertainment саласының креативті көшбасшысы, (Германия) Артем Бадалиан «Cirque du Soleil-ден Dragone-ға дейін: әйгілі шоулар қалай дүниеге келеді» тақырыптарында баяндама жасап, кейін секциялық жұмыста осы тақырыптарға кеңінен тоқталды. Мәдениет саласын жан-жақты дамытуға байланысты көптеген пайдалы ақпарат айтылды.

– Мемлекет басшысы «Кітап оқу мәдениетін дамыту және зерделі ұлт қалыптастыру» туралы Жарлыққа қол қойғанын білеміз. Сіздіңше, осы Жарлықтың негізгі міндеті мен мақсаты не?

– Бұл Жарлық дер кезінде шықты. Себебі құжаттың мазмұнына терең үңілсек, кітапханаларды жаңа заманауи форматқа көшіру, олардың қорын толықтыру және баста ісін дамыту, халықтың интеллектуалды ұлт ретінде дамуына орай кітап ұсыну және оқуына жағдай жасау секілді мәселелердің барлығы қамтылған. Әртүрлі жастағы оқырмандарды кітап оқуға баулу үшін көптеген жаңа әдіс қарастырылған. Мәдениет, білім беру, инновация бағытында жұмыс істейтін мекемелердің алдында үлкен міндет, қажырлы еңбек тұр.

Қазір мәдениет пен білім беру мекемелеріне қарасты барлық ведомство кітапханаларының жұмысын біріктіретін Ұлттық цифрлық кітапхана платформасын құру мәселесі көтеріліп жатыр. Мәселен, Мәдениет және ақпарат министрлігіне қарасты 4 000-ға жуық көпшілік кітапхана, білім беру жүйесінің өзінде 7 мыңнан астам мектеп кітапханасы бар. Қаншама жоғары оқу орындарының, бұдан бөлек медициналық, әскери және түзету мекемелерінің кітапханалары жұмыс істейді. Бұл барлық ведомстволарға қарасты кітапханалардың жұмысын көтере алатын, кітапхананың барлық жұмыс процесіндегі модульдерін, пайдаланушылардың цифрлы сұранысын өңдейтін, жинақтайтын масштабты

цифрлы платформа болуға тиіс. Жаңа құжат осылардың барлығының жұмысын бір жүйеге келтіруге септігін тиісиздеп деп сенемін.

Тәуелсіздік алғанымызға биыл 35 жыл толады. Кітапхана саласында қызмет етіп келе жатқаным 15 жылға таяп қалды. Осы уақыт ішінде саланың қаншалықты дамып жатқанын, сонымен бірге нағыз қолдауды қажет ететін тұстарын да көріп келеміз. Осы жылдары қаншама кітапхана жабылғаны белгілі. Сол кездері негізгі назар қызметкерлерді тұрақтандыруға,

“ Осы тұста тағы бір өзекті мәселе шығады, ол – білікті мамандардың тапшылығы. Қазір санаулы оқу орны мамандар дайындайды. Бірақ сонда да кадр тапшылығы сезіледі. Себебі жас мамандардың көбісі үлкен қалаларда қалып қояды да, өңірлердегі кітапханалар мамансыз қалып жатады.

жалақыны уақытылы беруге аударылса, қазір кітапханалар оқырман үшін барлық жағдайды жасауға, қажетті заманауи кітаптарды ұсынуға жұмыс істей білуі керек. Кітапхананың ең басты байлығы – бүгінгі қоғам сұранысына жауап бере алатын қоры.

Еліміз әлемдік деңгейде шығып жатқан жаңалықтардан, түрлі баспалардан жарық көрген құнды дүниелерден қалып қоймауы керек. Ол үшін біз оқырмандарымызға жаңа әдебиеттерді дер кезінде ұсына білуіміз қажет. Заман ағымына қарай құжаттар да, біздің жұмыс бағытымыз да заманауи форматқа өзгеріп отыруы тиіс. Біздің сала мамандарының осы өзгерістерді игеріп кетуге білімі мен құзиреттіліктері жеткілікті ме? Қорды толықтырғанмен, оны дұрыс сақтайтын, пайдалануға ыңғайлы, заманауи кеңістікке бейімдеу мәселесі тұр. Осы мәселелер аталған Жарлықты іске асыруда ескеріледі деп сенемін.

– Елдегі кітапханалардың қорын жаңарту, жаңа технологиялар енгізу және кітапхана кеңістігін ыңғайлы әрі тартымды ету үшін не істеу қажет деп ойлайсыз?

– Кітапханаларды заманауи технологиялармен қамтамасыз етсек, бұл біздің болашағымыз үшін жасалған үлкен инвестиция болары сөзсіз. Бұл үрдіс тек Астана мен Алматыда ғана емес, басқа да аймақтар мен мегаполистерде кеңінен қолға алынса екен дейміз.

Осы тұста тағы бір өзекті мәселе шығады, ол – білікті мамандардың тапшылығы. Қазір санаулы оқу орны мамандар дайындайды. Бірақ сонда да кадр тапшылығы сезіледі. Себебі жас мамандардың көбісі үлкен қалаларда қалып қояды да, өңірлердегі кітапханалар мамансыз қалып жатады. Оның үстіне, көп жылдық тәжірибесі бар білікті мамандарымыз лек-легімен зейнетке шығуға дайын тұр. Осы мәселелердің түйінін шешуде де аталған Жарлықтан зор үміт күтеміз. Нақты айтатын болсақ, кітапхана мамандығының беделін арттыру, өңірге барған жас маманға жағдай жасауды қарастыру қажет.

– Сіз Астана қаласындағы Ұлттық Академиялық кітапханада қызмет еттіңіз, қазір Алматыдағы Ұлттық кітапханада жұмысыңызды жалғастырып жатырсыз. Осы екі ірі ұлттық мәртебесі бар кітапхананың айырмашылығы мен өзіндік ерекшеліктері қандай?

– Жалпы, қос ұлттық кітапхананың ең басты міндеті – ұлттық мұраны жинақтау, толықтыру және оны болашақ ұрпаққа аман-есен жеткізу. Осы тұрғыдан алғанда, екі мекемеде бір мақсатта жұмыс істеп жатыр. Әрине, олардың географиялық орналасуына және атқаратын қызметтеріне байланысты өзіндік кішігірім айырмашылықтары мен ерекшеліктері де жоқ емес.

Мысалы, өзін Астанадағы Ұлттық Академиялық кітапханада маман ретінде қалыптастым.

Менің кәсібі тұрғыдан шыңдалуыма, шынын айту керек, сол кездегі маман тапшылығы да белгілі бір дәрежеде әсер етті. Өйткені жастардың арасында арнайы кітапханалық білімі бар мамандар өте сирек, бірді-екілі ғана болатын. Сондай кезде жүктелген тапсырмалардан қашпай, жауапкершілікті сезініп жұмыс істей бергеннен кейін тәжірибең де артады, деңгейің де өседі, көп нәрсені үйренесің.

Жастардың, жаңа толқынның кітап оқуға ықыласы өте жоғары. Осы орайда баспалардың да жұмысына тоқтала кеткен жөн. Жақында өткен үлкен форум кезінде кітапхана холында шетелдік қонақтарды жолықтырдым. Олар Моңғолиядан келген ғалымдар екен. Сол күндері Алматыда «Алтын Орда» кітаптарының тұсау-кесері өтіп, оған жан-жақтан, шетелдерден көптеген қонақ келген болатын.

Сол ғалымдар маған: «Елімізге Қазақстанның тарихына қатысты академиялық кітаптар сатып алып кеткіміз келеді, қандай дүкендерді ұсынасыз?» деп сурақ қойды. Мен біздегі бар «Меломан», Астанадағы «Абай» кітап үйі сияқты орындарды айтып жатыр едім, олар: «Меломаннан» басқа жер барма? Ол жерде Қазақстанның тарихына қатысты терең, академиялық кітаптар аз екен», – деді.

Сол шақта мен де ойланып қалдым... Бізде академиялық бағыттағы кітаптар өте аз немесе оқырманға қолжетімсіз. Көбіне жоғары оқу орындары мұндай еңбектерді өз баспаларынан аз тиражбен шығарады да, олар сол оқу орнының айналасынан аспай қалады. Ал көпшілік қауымға, шетелдік зерттеушілерге жетпейді.

Нарықта біздің тарихымыз бен мәдениетімізді дұрыс насихаттайтын академиялық кітаптарға сұраныс жоғары. Мұндай кітаптарды, қажет болса, эксклюзивті етіп немесе шағын тиражбен болса да шығарып, кеңінен таратуды ескеру керек. Біз өзіміз де шетелге шыққанда еліміз туралы сауатты, сапалы кітап алып барғымыз келеді, бірақ кейде сондай дүние таппай қиналатынымыз жасыру емес.

– Іс-тәжірибе алмасу бағытында шетелдерге көп барып жүрсіз ғой. Олардан біз не үйренуіміз керек?

– Маман тапшылығы тек бізде ғана емес, басқа елдерде де бар. Алайда өзге мемлекеттерде кітапханаға басқа саладан қызметкер қабылданса да, ол міндетті түрде кітапханалық білімін жетілдіретін арнайы курстар өтеді. Осындай жүйелі курстар бізге де аса қажет. Сонда кітапханада жұмыс істейтін әрбір адам, ең алдымен, өзінің кітапханашы екенін, оның кәсібі жауапкершілігін терең сезінетін болады. Бұл үрдіс өз кезегінде іске деген жанышырлықты, оқырманды дұрыс түсінуді қалыптастырады. Кітапханашының оқырман алдындағы, тіпті ұлт алдындағы міндеті зор десем, артық айтқандық емес.

Сондықтан басқа мамандықтан келгендер немесе бұл саладан қол үзіп қалып қайта оралғандар міндетті түрде біліктілікті арттыру курстарынан өтуі тиіс. Бізде екі ұлттық кітапхананың да жанында біліктілік арттыру мектептері бар, бірақ өкінішке орай, біз беретін сертификаттардың құқықтық күші әлсіз. Осы тұрғыда жаңа Жарлық аясында қос ұлттық кітапхана беретін сертификаттардың мәртебесін көтеру мәселесі қарастырылса екен деймін. Әрине, білімді тереңдету үшін де оқуға болады, бірақ бұл құжаттың маманның жұмысқа орналасуына немесе ынталандырылуына занды түрде септігі тигені дұрыс.

Сонымен қатар көбіне ТМД елдеріндегі кітапханалардың жұмысымен таныстым. Оның ішінде Ресейдің кітапхана ісін ұйымдастыру тәжірибесін мойындау керек. Оларда кітапхана жұмысы өте жүйелі. Маған, әсіресе, олардың «Мәдениет» мемлекеттік бағдарламасы аясында кітапханаларды дамыту тетіктері ұнайды.

– Енді өзіңіз қазір қызмет атқарып жатқан Ұлттық кітапхананың тікелей жұмысына ойыссақ, Ұлттық кітапхананың қорында қанша кітап бар? Олардың сақталу жағдайы қалай және кітапхана толықтай сандық жүйеге көшіп болды ма?

– Ұлттық кітапхананың қорында 7 миллионнан астам құжат бар. Кітапханамызда арнайы мамандар жұмыс істейді, олар күнделікті қордағы қажетті температуралық режимді қадағалап отырады. Сондай-ақ бізде арнайы Консервация орталығы бар. Онда «ауырып қалған», яғни зең басқан немесе тозған құжаттарды тексеріп, оларды қалпына келтіру шараларын жүргізеді. Ұлттық кітапханада реставрация мектебі жұмыс істейді. Онда мамандар кітапты қалай күту керек, қандай қолайлы жағдай жасау қажет, жарықтың түсуі мен температурасы қалай болу керек екенін үйренеді.

Қазір елімізде жаңа кітапхана ғимараттары салынып жатыр. Бұйырса, екі қалада Президенттік кітапханалар бой көтереді деген жақсы жаңалық бар. Осы орайда, әлемдік үрдіске сай, табиғи жарықпен сәулеленетін, экологиялық тазалығы сақталған заманауи архитектуралық жобалар ескерілсе екен дейміз. Сондай-ақ жаңа кітапханалар салынған кезде қор сақтау бөлімдерінде бірден шанды автоматты түрде жинайтын арнайы аппараттардың орнатылуы маңызды.

Ұлттық кітапхана цифрландыру бағытында көш бастап тұр. Қазақстандағы ең негізгі ортақ платформа – Қазақстанның Ұлттық электрондық кітапханасы (ҚазНЭБ) порталы бар. Осы порталға ең ауқымды әрі сапалы қор ұсынатын – біздің Ұлттық кітапханамыз. Бізде бұл бағытта жұмыс істейтін арнайы мамандар бар, олар цифрлау жұмыстарын үздіксіз жүргізеді. Цифрлау – бұл жай ғана сканерлеу емес, оның артында үлкен редакциялау, мәтінді тазарту жұмыстары тұр. Мұның бәрі бекітілген нормативпен жоспарға сай, жүйелі түрде іске асырылып келеді.

– Әңгімеңізге рахмет.

Сұхбаттасқан
Тамирис МАТЖАНОВА

ЭЛЕКТРОНДЫ КІТАП ОҚИТЫНДАР КӨБЕЙДІ

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ «КІТАП ОҚУ МӘДЕНИЕТІН ДАМУҒА ЖӘНЕ ЗЕРДЕЛІ ҰЛТ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӨНІНДЕГІ ІС-ШАРАЛАР ТУРАЛЫ» ЖАРЛЫҚҚА ҚОЛ ҚОЙДЫ. ҚҰЖАТ АДАМИ КАПИТАЛДЫ ДАМУҒА, ҚОҒАМНЫҢ ЗИЯТКЕРЛІК ӘЛЕУЕТІН НЫҒАЙТУҒА ЖӘНЕ АЗАМАТТАРДЫҢ КІТАП ОҚУҒА ДЕГЕН ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН.

Президент тапсырмаларын орындау аясында Мәдениет және ақпарат министрлігі кітапхана саласын жаңғырту, кітап оқуды кеңінен насихаттау және халықтың білім мен ақпаратқа қолжетімділігін арттыру бағытында кешенді іс-шараларды жүзеге асырып келеді. Бұл ретте саланы цифрландыруға ерекше мән беріліп отыр.

Бүгінде ұлттық жазба мұрамызға кеңінен қол жеткізудің негізгі құралдарының бірі – ұлттық электронды кітапхана (kaznebkz), яғни ҚазҰЭК. Порталда кітаптар, сирек құжаттар мен қолжазбалар, мерзімді басылымдар, диссертациялар, архив материалдары, аудио және бейнежазбалар, карталар және басқа да цифрлық ресурстар жинақталған.

Жыл басынан бері ҚазҰЭК материалдарын оқу саны 3,6 миллионнан асқан. Қашықтан пайдаланушылар саны 295 116 адамға жетсе, электронды көшірмелерді жүктеу көрсеткіші – 891 551.

Осы кезеңде электронды кітапхана қорына 2 506 цифрлық көшірме енгізіліп, 437 құжат өңделген және 127 555 бет сканерленді. ҚазҰЭК-тің жалпы қорында 86 315 құжат бар. Оның ішінде цифрландырылған 10 мыңнан астам қолжазба мен сирек кітап сақталған.

Электронды кітапхана қызметін әлемнің 122-ден астам елінің оқырмандары пайдаланады. Порталға Қазақстан, Қытай, Ресей, АҚШ, Вьетнам, Өзбекстан, Түркия, Германия, Франция және Қырғызстан тұрғындары ерекше қызығушылық танытып отыр. Электронды құжаттар әлемнің 70 тілінде ұсынылған.

Порталдағы барлық материалды тіркелусіз-ақ еркін қарауға болады. ҚазҰЭК қорында «Мемлекеттік бағдарламалар аясында жарық көрген кітаптар», «Сирек құжаттар мен қолжазбалар», «Түркітілдес елдер кітапханасы» және басқа да тақырыптық жинақтар бар.

Алдағы уақытта бұл жұмыс Ұлттық цифрлық кітапхана платформасын құру арқылы жаңа деңгейде жұмыс істей бастайды. Бірыңғай платформа электронды каталогтарды, цифрлық қорларды, білім беру ресурстары мен заманауи сервистерді өзара біріктіреді. Соның нәтижесінде азаматтар тұрғылықты жеріне қарамастан отандық әдебиетке, ғылыми басылымдарға, сирек кітаптар мен архив материалдарына еркін қол жеткізе алады.

А.БИМЕНДІ

ҚЫЗЫЛ КІТАПҚА ЕНГЕН ҚҰСТАР ТАБЫЛДЫ

16-17 МАУСЫМ КҮНДЕРІ «АЛТЫН ЕМЕЛ» МЕМЛЕКЕТТІК ҰЛТТЫҚ ТАБИГИ ПАРКІНІҢ БАСШЫ ОРМАНШЫЛЫҒЫ АУМАҒЫНДА КЕЗЕКТІ ДАЛАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫ ЖҮРГІЗІЛДІ. ЗЕРТТЕУ БАРЫСЫНДА СИРЕК КЕЗДЕСЕТІН ЖЫРТҚЫШ ҚҰСТАРДЫ ҚОРҒАУ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ БАҒЫТЫНДА МАҢЫЗДЫ ЖАҢАЛЫҚ ТІРКЕЛДІ. ЗЕРТТЕУ КЕЗІНДЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚЫЗЫЛ КІТАБЫНА ЕНГЕН ДАЛА ҚЫРАНЫНЫҢ (AQUILA NIPALENSIS) ЕКІ БІРДЕЙ ҰЯСЫ ТАБЫЛДЫ. БҮЛ ТУРАЛЫ ОРМАН ШАРАУШЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ЖАНУАРЛАР ДҮНИЕСІ КОМИТЕТІ ХАБАРЛАДЫ.

Ұлттық парк мамандары табылған ұялардың нақты географиялық координаттарын бекітіп, оларға арнайы фототүзақ қойған. Бұл құрылғылар дала қыранының мекендеу үрдісін, мінез-құлқын және балапандардың өсіп-жетілуін қашықтан бақылауға мүмкіндік береді.

Ғалымдардың айтуынша, мұндай тұрақты мониторинг жұмыстары популяцияның қазіргі жағдайын шынайы бағалауға және қорғау шараларын заман талабына сай жетілдіруге септігін тиісиздеді. Табиғи парктің биологиялық алуантүрлілігін сақтау үшін бұл құстардың ұясын қорғау – ең басты міндеттердің бірі. Комитет бұл бағыттағы ғылыми ізденістер алдағы уақытта да өз жалғасын табатынын хабарлады.

Мұндай ерекше жаңалық осы аптада Ертіс орманында да тіркелген болатын. Орманшылар сирек кездесетін тарғақ құсын көрген. Тарғақты бұдан 20-30 жыл бұрын кездестіру қалыпты жағдай болса, қазір қатары өте сирек кеткен.

– Резерват аумағынан Қазақстанның Қызыл кітабына енген сирек дала құсы – тарғақ табылды. Ол – ең сирек құстардың бірі. Оның тіркелуі резерват аумағында табиғи ортаның қолайлы сақталғанын көрсетеді, – деп хабарлады «Ертіс орманы» мемлекеттік орман табиғи резерваты республикалық мемлекеттік мекемесі.

Тарғақты Бесқарағай орманының қызметкерлері фотосуретке түсіріп алған.

Тарғақ – қызғыш құстың бір түрі. Күзде жылы жаққа ұшып кетеді де, наурызда қайта оралады. Ұясын жерге, шұңқырға салады. Сәуірде жұмыртқалайды. Төрт шұбар жұмыртқаны аталығы мен аналығы кезектесіп басып, үш аптадан кейін балапан шығарады.

ҚАЗІР ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІ БЕТІН АША ҚАЛСАҢЫЗ АҚЫЛ АЙТАТЫН «АҚЫЛМАНДАРДАН» АЯҚ АЛЫП ЖҮРГІСІЗ. БІР КУРС САТЫП АЛЫП, ОҚЫП КЕҢЕС БЕРЕТІН ПСЕВДОПСИХОЛОГТАР, ФИЗИКА МЕН КОСМОС ЖАЙЫНДА УАҒЫЗ АЙТАТЫН МОЛДАЛАР, ТАРИХ ЖӨНІНДЕ АЙТАТЫН ӘЛЕУМЕТТАНУШЫЛАР, ҚАЛАЙ БАЮ КЕРЕК ЕКЕНІН ҮЙРЕТЕТІН КОУЧТАР – БҮГІНГІ ЗАМАННЫҢ «АҚЫЛМАҢДАРЫ». ТРЕНИНГ ӨТКІЗІП АҚЫЛЫН АҚЫҒА САТАТЫНДАР ДА ЖЕТЕРЛІК. ДЕГЕНМЕН ОЛАРДЫҢ АЙТҚАН АҚЫЛДАРЫНЫҢ РАС, ӨТІРІГІН БАҒАМДАП, ОЙ ТАРАЗЫСЫНА САЛЫП, СЫНИ ОЙЛАУ ЖҮЙЕМІЗДІ ҚОСЫП, САРАПТАУ БІЗГЕ АРТЫЛҒАН ЖҮК БОЛМАҚ.

ДАННИНГ-КРЮГЕР «ДЕРТІНЕН» АМАНБЫЗ БА?

Наурызбек САРПА

Сонау бір заманда бір поэзия өнерінен аса хабары жоқ ортақол ақынның «Патшаға арнап ғажап туынды жаздым. Осы туындымды хан қақпасының алдына іліп қойсам деймін» дегенде қасындағы атақты бір ақын «Сол туындыңның қасына өзіңді де іліп қоюыңа кеңес беремін» дейді. Сонда әлпі «не үшін?» деп сұрағанда «осынау «ғажап» туындыңызды сіздің шығарғаныңызды хан ием білуі керек емес пе?» деген екен. Иә, қаншама ғасырлар бойы кемталант өз «дарынын» жоғары бағалағанына куә болып келеміз. Мұндай жағдай барлық салада кездеседі. «Мен ештеңе білмейтінімді білемін» деген грек данышпаны Сократ секілді өзінің білмейтінін білу үшін де білімпаз болуың керек, демек. Ал біз өзіміздің білмейтінімізді білеміз бе? Күмәніміз бар. Бұған әлеуметтік желідегі аспандағы жұлдыздан көп ақылшылардың білмейтінін бірсүте үйреткісі келгенін мысал етсек болады. Иә, әдетте, тәжірибесіз адамдар өзінің қабілетін асыра бағалайды. Керісінше, тәжірибелі адамдар өз мүмкіндігін төмендетуге бейім. Бұл ретте Қытай данышпаны Лао Цзы «Білген айтпайды, айтқан білмейді» деп нақтылай түседі. Дегенмен осы бір құбылыстың психологияда атауы да бар болып шықты. Ол қандай құбылыс десеңіз, лирикалық шегініс жасайық...

ДАННИНГ-КРЮГЕР ЭФФЕКТІСІ ҚАЛАЙ ПАЙДА БОЛДЫ?

1995 жылғы сәуірде америкалық Питтсбургтегі екі банк тонады. Бір таңғаларлығы, ол тіпті жүзін жасыруға тырыспады. Тіпті, ол әр банктен шығар кезінде бейнебақылау камераларына қарап жымыған да екен. Банкте емін-еркін ешқандай бетпердесіз ойран салған қылмыскердің полиция лезде қолға түсіреді. Кейін белгілі болғандай бұл Макартур Уилер деген қылмыскер болып шықты. Бір күн өтпей сол күні түнде қолға түскен қылмыскердің сондағы таңданысында шек жоқ еді. Өз қылмысын мойындамай қанша тулағанымен ақыры оған камералардың бейнежазбасын көрсеткенде ғана сабасына түскен екен. Ол «менің бетімде лимон шырыны болған еді ғой», – деп миңірлей беріпті. Уилер теріге лимон шырынын жағып алу бейнебақылау камераларынан қорғайды, камерадан көрінбейді деп ойлаған сыңайлы. Лимон шырыны көрінбейтін сия ретінде пайдаланылады емес пе, осы себепті Уилердің ойынша, ол бейнекамераға көрінбеуі керек еді. Бұл гипотезаны сынау үшін қылмыскер тонау алдында Polaroid-те бірнеше суретке түсіп те көрген екен. Бір таңғаларлығы, фотосуретте оның жүзі шынымен көрінбеген. Кейінірек, тәртіп сақшылары мұның да сырын анықтады. Сынақ барысында лимон шырыны қылмыскердің көзіне тамып кетеді. Көзі ашып, абыржыған Уилер өзін суретке түсіруде қалт кеткен екен. Демек, бос бөлмені түсірген. Полиция ақыры Уилердің есі ауыспаған және есірткі қолданбаған, бар болғаны ақыматқығымен қателесті деген тұжырым жасады.

Кейіннен Корнеллдегі психология профессоры Дэвид Даннинг пен оның аспиранттарының бірі Джастин Крюгер бұл құбылыстың керемет мысал екенін түсінді. Бұл құбылысты олар 1999 жылы зерттеп, ғылыми негіздеген. Зерттеушілер тобы студенттер арасында эзіл-оспақ, логикалық ойлау және грамматика бойынша тесттер өткізеді. Қатысушыларға нәтижелерін көрсетпес бұрын, Даннинг пен Крюгер олардан өз жұмыстарын пайызбен бағалауды сұрады. Барлық үш сынақта ең төменгі балл жинаған студенттер (шамамен 15%) өз нәтижелерін 50% жоғары бағалайды. Ал ең жоғары нәтижелерге қол жеткізген қатысушылар болса өздерін жоғары бағаламай, керісінше қаралайымдылық танытыпты. Сосын ғалымдар «қабілетсіз адамдар өздерінің қабілетсіздігін түсіне ала ма?» деген сұраққа бастарын қатырады. Осылайша, бұл мәселені шешу үшін ғалымдар ең төменгі балл жинаған қатысушыларды қайта шақырады. Оларға енді басқа студенттердің сынақтарын бағалау ұсынылады, содан кейін бастапқы тестілеу нәтижелерін қайта сараптау тапсырылады. Олар өздерінің қабілетсіздігін мойындамағанымен қоймай, керісінше өздеріне одан да жоғары ұпай береді. Келесі зерттеулерінде Даннинг пен Крюгер зертханадан шығып, мылтық атып машықтанатын жерге барады. Ол жерде олар мылтық атуға уәстесеніндерден карудың қауіпсіздігі туралы сұрайды. Зерттеу барысында алдыңғы сынақтардағыдай атыс қаруы жөніндегі сұрақтарға ең көп қателескен қатысушылардың өз білім деңгейін айтарықтай асыра бағалайтыны анықталды. Ақыры, ғалымдар «Өзінің біліксіздігін аңғармайтын адамдар: құзыретсіздігін мойындаудағы қиындықтардың өзін-өзі асыра

бағалауға әсері» атты мақаласын жариялады. Ақырында, психологияда Даннинг-Крюгер эффектісі деген жаңа термин пайда болды.

Терминге байланысты тағы бір мысал. 2016 жылы Мэрил Стриптің «Примадонна» фильміндегі кейіпкерді еске түсіріңізші. Америкада XIX-XX ғасырларда өмір сүрген Флоренс Фостер Дженкинс есімді ханымның көк түйір таланты, тіпті қабілеті болмаса да өз дәуірінің әйгілі әншісі һәм пианисткасы болды. Өйткені өзінің ғажайып «дарынына» сенімді болғаны сонша, өзін күлкіге айналдырған тыңдармандарын оның ғажап талантын көре алмайды деп қабылдаған. Әкесінің басқа мамандық таңда деп берген кеңесіне қарамастан, Флоренс бар байлығын өз концерттерін ұйымдастыруға және оны жарнамалауға жұмсады. Айналасының оны «барлық дәуірлердің ең дарынсыз опера әншісі» дегеніне қарамастан ол әйгілі болды. Оның репертуарында Моцарттың, Вердидің, Брам пен Штраустың туындылары болды. Ол әнді ешқашан нотаға сай орындамайтын және байғұс аккомпаниаторлары оның сандаған қателігін, жарықшақ дауысын жасырамыз деп шаршайтын. Халық оның жексұрын дауысын тыңдап, күлкіге қарқ болу үшін ғана концерттеріне топырлап жиналатын. Қалай дегенмен де Флоренс өз арманына жетті. Ол мыңдаған көрерменнің алдында концерт берді және танымал болды. Ол өлгеннен кейін осынау ерекше әнші туралы деректі және көркем фильмдер түсірілді. Абайдың «Арсыз болмай атақ жоқ» дегені осындайда еске түседі.

«БОЛҒАН ЖІПТІ БОЛДЫМ ДЕМЕС»

Даннинг-Крюгер эффектісіне сәйкес, тәжірибесіз адамдар қате тұжырым жасап, сәтсіз шешім қабылдайды. Олар өзінің сәтсіздіктері қате шешім мен тәжірибесіздіктің нәтижесі екенін түсінбейді және өздерінің «ергежейлі» қабілетіне сенеді. «Әдетте, түсінігі таяздар көп білеміз деп ойлайды, ал мүлде ақылынан айырылғандар бәрін білеміз деп ойлайды» деген Дж. Бруно ойы осы көріністі сипаттайды. Ал тәжірибелі адамдар, қабілетін адекватты бағалап, өз дағдыларына сәл күмәндануға бейім. Олар басқалар ыждағаттылықпен үйренсе өздері жасай алатын нәрсені олар да оңай меңгеріп алатынын біледі. Бұл ретте «Адамның шығу тегі» кітабында Чарльз Дарвин «Надандық білімнен гөрі сенімділікті жиірек тудырады» десе, Бертран Рассел: «Біздің әлемнің қиыншылығы – ақымас адамдар тым сенімді, ал ақылы адамдар күмәнданғыш», деп нақтылайды. Өз «таланттары» мен «тәжірибелеріне» тым сенімді жандардың күлкіге қалып жатқанын өмірде жиі байқауға болады. Бұл барлық салада бар. Спортта танымал кәсіпқой боксшыларды жекпе-жекке шақырған әуесқойлар жетерлік. Кездесудің қандай нәтижемен аяқталғаны да көпке таныс. Біз жоғарыда өзін зор, өзгені қор санайтындар туралы сөз еттік. Енді монетаның екінші жағына қарай ойыссақ.

Кей жағдайда Даннинг-Крюгер эффектісі адамның өз мүмкіндігін кем бағалауымен де көрінеді. Бұл әдетте білімді мен таланттылар арасында жиі көрініс табады. Мұндай адам өзінің құзыреттілігін жеткілікті түрде бағалай алмайды. Мұндай синдромы бар адам өзін-өзі бағалаудың төмендігінен зардап шегіп, өз білімін жеткіліксіз деп санайды, айналадағылардың бәрі сауатты деп ойлайды. Айырмашылығы сол, біліксіз адамдарға қарағанда шынымен білімді адамдар басқалардың сынауынан қашпайды және кері байланыс жасап қателігін түзетіп отыруға қауқарлы. Себебі олар Конфуций айтпақшы, «Нағыз білім – өз надандығынның деңгейін білу» деген қағиданы ұстанатындар. Мұны қазақ бір ауыз сөзбен «Болған жігіт болдым демес,

болдым десе болғаны емес» деп қысқа қайырады.

АҚЫЛЫ «АҚЫЛ» ЗАМАНЫ

Қазір мына ғаламтордың салтанат құрған ақпараттық қоғамы «ақылмандардың» дәуірінен жүргізіп тұр. Ұялы телефон арқылы ақылды кейіп танытып, бір жөткіріңсеңіз заматта миллиондаған адам тыңдаушыңызға айналады. Дегенмен біз өзіміз жетік білетін саламызда ақыл айтып жүрміз бе? Бір ғана мысал. 2020 жыл. Аты жаман ауру ғаламның апшысын құрып тұрған шақ. Елді еңіреткен індет лезде таралып, халықтың тынышы қашқан кезде әлеуметтік желі арқылы індеттен қорғану мен емделуге арналған ақыл-кеңестерде есеп болмады. Бірі «қойдың құйрығын жеу керек» десе, бірі «шұбат пен қымыз ішкен пайдалы» дейді, енді бірі «лимон мен інжірді көп тұтыну керек» десе, келесі бірі «сарымсақ пен пияздан өзіңізді шектемеңіз» десіп жатты. Осы толған ақыл-кеңестер өз жемісін берді ме? Бұған нақты жауап беру қиын. Ал зияны болды ма деген сұраққа дәрігерлер тарапы жауап беріп жатты. Бұрыннан сырқаты бар дімкес жандардың құйрық майды шамадан тыс пайдаланғанынан жүректері ауырып, мазасыз күй кешкендері, ал сарымсақты жиі әрі көп мөлшерде тұтынғанныан олардың асқазандары сыр берген. «Осындай жаттығу жасаңдар!» деген кеңестерді қолданған жүрек-қан тамыры ауруымен ауыратындар одан бетер дәрменсізденіп қалған. Әлеуметтік желілерден келіп жатқан қойдың құйрығының пайдасы жайындағы кеңес біздің халқымызға бұрыннан белгілі. Десек те, қойдың құйрығын кант диабеті, артериялық гипертензия, жүрек-қан тамырлары секілді созылмалы ауруы бар адамдарға тұтынуға болмайды. Сарымсақ туралы да солай айтуға болады. Оның құрамындағы алицин жүрек-қан тамырлары жүйесінің жұмысын жақсартқанымен, оны шамадан тыс көп жеу қауіпті. Өйткені адамның одан улануы мүмкін. Айталық, адам сарымсақты аш қарынға жемегені жөн. Ал асқазаны ауыратындар ауруы асқынған кезде сарымсақты мүлде пайдаланбағаны дұрыс. Рас, әр адамның ағзасы да, жасы да әртүрлі. Бірақ «сарымсақ – пайдалы» деген кенеске сақтықпен қараған жөн. Оны жиі, әрі көп тұтынғанныан ішке газ жиналып, жүрек айнады, бас ауырады. Тіпті, дене қызуы да көтеріледі. Сондықтан, қай емің де пайдалы-зиянды жағын ескере жүрген абзал дейді дәрігерлер. Міне, бұл бір ғана жағдайда айтылған кеңеске бір ғана маманның бірген жауабы. Демек, кез-келген мәселеде өз саласының білгірінен кеңес алған жөн.

Түйін:

БҮГІНДЕ «КІТАПТЫ КЕДЕЙ АДАМДАР ОҚИДЫ», «МЕРСЕДЕСТІ МОЛДАЛАР ОЙЛАП ТАПҚАН» ДЕГЕН ОЙЫН ОРТАҒА САЛҒАН АҚЫЛГӨЙЛЕРДІ АЗ БАЙҚАП ЖҮРГЕН ЖОҚПЫЗ. БҮЛАРДЫ АҚПАРАТТЫҚ АЛАЯҚ ДЕП АТ-АУЫМЫЗҒА ДА БОЛАДЫ. СЕБЕБІ БҮЛ АҚПАРАТТАРҒА ИМАНДАЙ СЕНЕТІН ҚАУЫМ ТАҒЫ БАР МҮНДАЙДА С. БАТЛЕРДІҢ «ЖАРЫҚ ДҮНИЕДЕ АЛАЯҚТАРДАН ДА АҚЫМАҚТАР КӨП, ӨЙТПЕГЕНДЕ АЛАЯҚТАРДЫҢ ӨМІР СҮРҮІНЕ ЕШЫР СЕБЕП БОЛМАС ЕДІ», ДЕГЕН СӨЗІ ЕСКЕ ТҮСЕДІ. «ӨЗІНІҢ АҚЫМАҚТЫҒЫН БІЛГЕН АДАМДЫ ДАНЫШПАҒА ТЕҢ ДЕСЕ ДЕ БОЛҒАНДАЙ. АЛ ӨЗІН ДАНЫШПАҒА БАЛАҒАН АҚЫМАҚ – ШЫН МӘНІНДЕГІ АҚЫМАҚ» ДЕГЕН ҒҰЛАМА СӨЗІ МЕН «ДҮНИЕДЕ ЕҢ ОҢАЙЫ – БІРЕУГЕ АҚЫЛ АЙТУ, ЕҢ ҚИЫНЫ – ӨЗ-ӨЗІНДІ ЖӨНГЕ САЛЫП, ӨЗІНДІ-ӨЗІН ТҮСІНУ», – ДЕГЕН ӘЛ-ФАРАБИДІҢ СӨЗІН ЕСТЕН ШЫҒАРАМАҒАНЫМЫЗ АБЗАЛ. АЛ БІЗ ӨЗІМІЗДІҢ АҚЫМАҚ ЕКЕНІМІЗДІ БІЛЕМІЗ БЕ?

ТІЛ ҚҮДІРЕТІ

XXІ ҒАСЫРДА ТІЛ ЖАЙ ҒАНА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ҚҰРАЛЫ ЕМЕС. ЭКОНОМИКАНЫҢ, БІЛІМНІҢ, ТЕХНОЛОГИЯ МЕН ГЕОСАЯСАТТЫҢ НЕГІЗГІ ТЕТІГІНЕ АЙНАЛДЫ. БҮТІНДЕ ӘЛЕМДЕ ЕҢ КЕҢ ТАРАЛҒАН ТІЛДЕР ҚАТАРЫНДА АРАБ, ИСПАН, ХИНДИ, ҚЫТАЙ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІ БАР. СОНЫҢ ІШІНДЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІНІҢ ҮСТЕМДІГІ АЙҚЫН СЕЗІЛЕДІ. СЕБЕБІ БҮЛ ТІЛ ҒЫЛЫМ МЕН ИННОВАЦИЯНЫҢ ЖАҒАҢДЫҚ ҚҰРАЛЫНА АЙНАЛЫП ОТЫР. 2026 ЖЫЛҒЫ EF ENGLISH PROFICIENCY INDEX (EF EPI) РЕЙТИНГІСІ ОСЫ ҮРДІСТІ ТАҒЫ БІР МӘРТЕ НАҚТЫ ДӘЛІЛЕДІ. ӘЛЕМ ЕЛДЕРІНДЕГІ АҒЫЛШЫН ТІЛІН МЕНГЕРУ ДЕҢГЕЙІН САРАЛАҒАН БҮЛ ЗЕРТТЕУ ЖАҒАҢДЫҚ ТЕҢСІЗДІКТІҢ ЖАҢА ҚЫРЫН АШЫП БЕРДІ.

Рейтингінің алғашқы орнына көз салсақ, көп басында Нидерланд 636 балмен бірінші тұр. Одан кейін Норвегия, Швеция және Дания секілді скандинавиялық мемлекеттер ілеседі.

Бұл елдерде ағылшын негізгі тіл емес, екінші жұмыс тілі. Балалар мектеп табалдырығын аттаған сәттен бастап ағылшын тілімен бірге өседі. Телеарна мен интернетте дубляж сирек, контент түпнұсқада ұсынылады. Нәтижесінде, тіл теория емес, күнделікті тәжірибеге айналған.

Рейтингінің жоғары санатында Германия, Польша, Филиппин сияқты елдер бар. Бұл елдерде ағылшын тілі – мансаптың негізгі құралы. Әсіресе, Филиппин тәжірибесі ерекше. Мұнда ағылшын мемлекеттік тілдің бірі ретінде білім беру жүйесіне толық интеграцияланған. Соның арқасында колл орталықтар және цифрлық қызмет көрсету саласында әлемдік хабқа айналды.

Орта деңгейдегі елдер қатарында Франция, Италия және Оңтүстік Корея бар. Бұл мемлекеттерде ағылшын тілін үйренуге сұраныс жоғары болғанымен, ұлттық тілдің басымдығы сақталған. Мұндай елдерде басты мәселе – мотивация емес, тілдің орта. Яғни, адам ағылшын тілін үйренісі келеді, бірақ оны күнделікті қолданатын кеңістік шектеулі.

Оңтүстік Африка Республикасы, Кения және Нигерия ағылшын тілін меңгеру деңгейі жоғары елдердің

ете алады. Сондықтан ағылшын тіліне деген қажеттілік салыстырмалы түрде төмен. Яғни, ішкі ресурс сыртқы коммуникация сұранысын тежейді.

Ал Орталық Азия елдерінің жағдайы күрделі. Өзбекстан (98-орын) мен Қазақстан (103-орын) «өте төмен» деңгейде. Қазақстанның 427 балл жинауы – ағылшын тілін базалық деңгейде түсіну бар болғанымен, еркін коммуникация дағдылары әлсіз екенін көрсетеді. Бұл – жүйелі мәселе. Біріншіден, оқыту әдістемесі ескірген, грамматикаға басымдық беріліп, сөйлеу дағдысы екінші орынға ығысқан. Екіншіден, тілдік орта жеткіліксіз. Үшіншіден, ағылшын тілі көбіне емтихан пәні ретінде қабылданып, өмірлік құрал ретінде қалыптаспаған.

ҚАЗАҚ ТІЛІ – ҰЛТТЫҚ БІРЕГЕЙЛІКТІҢ, МӘДЕНИ КОДТЫҢ, ТАРИХИ ЖАДТЫҢ ӨЗЕГІ. ОЛ ТЕК ТҰРМЫСТЫҚ ДЕҢГЕЙДЕ ЕМЕС, ҒЫЛЫМДА, ТЕХНОЛОГИЯДА, МЕДИА МЕН БИЗНЕС САЛАСЫНДА ТОЛЫҚ-ҚАНДЫ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ТІЛГЕ АЙНАЛУЫ ТИІС. БҮЛ – МЕМЛЕКЕТТІҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ МІНДЕТІ.

қатарына кіреді. Бұл мемлекеттердің халықаралық рейтингінде алғашқы отыздыққа енуі кездейсоқ құбылыс емес, тарихи, саяси және әлеуметтік факторлардың нәтижесі.

Ең алдымен, бұл елдердің барлығы – Англияның бұрынғы отарлары. Соның әсерінен ағылшын тілі мемлекеттік басқару, білім беру және құқықтық жүйенің негізгі тіліне айналды. Мысалы, Оңтүстік Африка Республикасында ағылшын тілі ресми 11 тілдің бірі болғанымен, бизнес пен жоғары білімнің негізгі коммуникация құралы ретінде орныққан. Университеттерде көбіне ағылшын тілінде білім беріледі. бұл жастардың тілдік құзыретін ерте жастан қалыптастырады. Ал Нигерияда ағылшын тілі этникалық әртүрлілікті біріктіретін фактор ретінде қызмет етеді. Елде жүздеген жерлікті тіл бар, сондықтан ағылшын тілі ортақ байланыс құралына айналған.

Бір қарағанда тосын көрінетін жайт – әлемдік экономиканың алпауыттары саналатын Қытай (91-орын) мен Жапонияның (92-орын) төмен позицияда тұруы. Бұл елдердің ішкі нарығы кен, экономикалық жүйесі өзін-өзі қамтамасыз

Халықаралық зерттеулер бір заңдылықты анық көрсетеді: ағылшын тілін жетік меңгерген елдерде шетел инвестициясы көп, стартап экосистемі дамыған, еңбек нарығы ашық әрі икемді. Сингапур – соның айқын дәлелі. Бұл ел ағылшын тілін стратегиялық құралға негіздеп, Азиядағы қаржы және технология орталығына айналды.

Дегенмен бұл үрдіс бір маңызды сұрақты алға шығарады: жаһандану жағдайында ұлттық тілдің тағдыры қандай болуы керек?

Жауап – тепе-теңдік керек. Қазақ тілі – ұлттық бірегейліктің, мәдени кодтың, тарихи жадтың өзегі. Ол тек тұрмыстық деңгейде емес, ғылымда, технологияда, медиа мен бизнес саласында толық-қанды қолданылатын тілге айналуы тиіс. Бұл – мемлекеттің стратегиялық міндеті.

Ағылшын тілін елему – өзімізді шектеумен тең. Өйткені бүгінгі әлемде ақпараттың басым бөлігі, ғылыми жаңалық пен технологиялық шешімдер дәл осы тілде шығады. Яғни, ағылшын тілін меңгеру – бәскеге қабілетті болудың шарты.

Нұрлат БАЙГЕНЖЕ

АБАЙ АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНДЕ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖУРНАЛИСТИКА
МАМАНДЫҒЫ БОЙЫНША БІЛІМ АЛЫП ЖҮРГЕН
КЕЗІМІЗ. БАСПАСӨЗ ТАРИХЫНАН САБАҚ БЕРГЕН
ҰСТАЗЫМЫЗ ҚАЗАҚТЫҢ АЛҒАШҚЫ ҚОЛЖАЗБА
ЖУРНАЛДАРЫ ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ ЖИНАУДЫ ТАПСЫРДЫ. СОЛ
УАҚЫПТА ҚОЛЫМА «РУХАНИЯТ» ДЕГЕН САРҒЫШ КІТАП ТҮСТІ.
АВТОРЫ ДИХАН ҚАМЗАБЕКҰЛЫ ЕКЕН. ОСЫЛАЙША,
АЛАШТАНУШЫ ҒАЛЫМНЫҢ АЛДЫМЕН КІТАБЫМЕН ТАНЫСУ
НӘСІП БОЛДЫ.

Мектепте жүргенімізде Ахмет, Мір-жақып, Мағжан секілді Алаш қайраткерлерін қаламгер ретінде ғана таныдық. Шығармаларын ғана оқығандықтан, қайраткерлік қырына аса біліңкірей бермедік. Университетте оқыған оқулықтарымыз да негізінен кеңес уақытында, сол уақыттың көзқарасымен жазылған кітаптар еді. Соның ішінде қазақ баспасөзінің тарихы туралы оқулықтар Алаш тақырыбынан аттап кететін. Тіпті, кейбірі Алаш азаматтарын айыптап, сынай жөнелетін. Ал «Руханият» мүлдем басқаша. Мұндағы Алаш азаматтары мүлдем басқа адамдар. Бірі газет-журнал ашып, тағы бірі ұйым құрып, қалай қазақты оятамыз, қайтіп қазаққа қызмет етеміз деп жүрген нағыз ұлтын сүйетін азаматтар. Оқып отырып, сүйсінесің. Солар секілді болғың, солар бастаған істі ары қарай жалғағың келеді. Бізді Алаш тақырыбына қызықтырған, Алаш арыстарына жақындатқан «Руханият» секілді кітаптар еді.

Заманында Мағжан Жұмабаев, Смағұл Садуақасұлы, Қошке Кемеңгерұлы секілді ұлт қайраткерлері Омбыда оқып жүрген шәкірт кездерінде «Балапан» қолжазба журналын шығарғанын, сол арқылы өздерінің азаматтық үнін білдіренін осы «Руханият» кітабынан оқыдық. Сол секілді кітаптан «Балапанның» шығарушылары жолға қойған Қызылжардағы «Жас азамат», «Қазақ» газетінің ұлттық миссиясын жалғаған Семейдегі «Сарыарқа», Мұстафа Шоқай туын көтерген Ташкенттегі «Бірлік туы» газеттері туралы құнды мәліметтермен танысып, Алаш арыстарының газет шығарудағы жанкештілігін, азаматтық ұстанымын, ұлтқа қызмет ету жолындағы ерен еңбегін біліп, ой елегінен өткердік. Сол кезде журналистика мамандығында біліп алып жүрген, әлі де бағыт-бағдарын танып, көзқарасы қалыптасып үлгере қоймаған балаң шәкіртке бұл ақпараттар темірқазық іспетті жол көрсетті.

Кітаптан сонымен қатар Әлихан Бөкейханның өзі хат жолдап, қолына қалам алуға шақырған Дінше Әділұлы, Алашты маса болып ызыңдап оятқан Ахмет Байтұрсынұлы, қазақ әдебиетінің қоржынын отты жырларымен толықтырған Мағжан Жұмабаев, ел ертеңі үшін анып қалмаған Алаш арысы Мырзағазы Есболұлы, қазақ ғылымына өлшесіз үлес қосқан Телжан Шонанұлы, қазақ драматургиясының алғашқы өкілі Қошке Кемеңгерұлы, қазақ тұрмысын шығармаларына арқау еткен жазушы Бейімбет Майлин, біртуар қоғам һәм мемлекет қайраткері Смағұл Садуақасұлы т.б. тау тұлғалар жөнінде тың деректермен танысып, олардың тағдырлы өмір жолының қалтарыстарына бойладық. Дихан Қамзабекұлының кітабынан сондай-ақ Мағжан Жұмабаевтың қазақ жазушыларын жаңа деңгейге шығарған «Алқа» әдеби-шығармашылық ұйымын құрғанын, Ташкентке шоғырланған қазақ оқығандары Халел Досмұхамедовтің төрағалығымен «Талап» мәдени-ағарту ұйымын ашқанын, сол арқылы қазақ мәдениеті мен әдебиетіне, тарихына қатысты басқосулар, дәрістер ұйымдастырғанын, сол секілді Омбыда оқыған қазақ жастарының атсалысуымен «Бірлік» ұйымы құрылып, осы ұйымның бастамасымен «Балапан» қолжазба журналы шығарылғанын, кейін барлық қазақ жастарының басын қосу мақсатында «Бірлік» секілді ұйымдар бірігіп, «Жас азамат» ұйымының құрамына қосылғанын, жаңа ұйым жастарының Қызылжардан «Жас азамат» деген газет шығарып, бұрынғы «Балапанның» бағыт-бағдарын өздеріне негіз етіп алғанын да осы кітаптан оқып-білдік. Сөйтіп, біздің де көңілімізде «ұлтқа

шәкірт кезден қызмет етуде болады екен-ау» деген ой ұшқыны пайда болды. Сол ұшқын жалынға айналып, университет жанынан әдеби-публицистикалық бірлестік аштық. Бірлестік атынан түрлі байқаулар, басқосулар ұйымдастырдық. Оқу ордасына елге еңбегі сіңген, айтары бар азаматтарды шақырып, солардың сұхбатын, сөзін тыңдадық. Жазушы-журналист, соғыс ардагері Әзілхан Нұршайықов, ақын Өтежан Нұрғалиев, жазушы Орысбай Әбділдаұлы, қоғам қайраткері Болатхан Тайжан, «Азаттық» радиосының ардагер қызметкері Хасан Оралтай секілді аға буын өкілдерімен кездесу ұйымдастырдық. Жасы жетпістен асқан Хасан Оралтай бізге Германияның Мюнхен қаласынан келді. Қарап отырсақ, қазір солардың ешқайсысы өмірде жоқ. Алайда айтқан сөздері құлақта қалды. Әрқайсысынан бір мотивация алдық. Бұл да болса, Уфадағы «Ғалия», Омбыдағы Мұғалімдер семинариясында оқып жүріп, елдік істерге араласқан Алаш арыстарына еліктеп істеген алғашқы бастамамыз болатын.

Университетті бітіргеннен кейін де Алаш азаматтары бізден алыстаған жоқ. Газет-журналдарда қызмет еткен кезде де солар секілді жазсақ, қаламымызды қоғамға пайдалы, қазаққа қажет дүниелерге ғана суарсақ дедік. Алаш арыстарының өздерін көрмесек те, солардың ұрпақтарын, олар хақында індетте зерттеген алаштанушы ғалымдарды көріп, солардың ақыл-кеңесін алуға тырыстық. Сөйтіп, студент кездегі Алаш тақырыбына деген қызығушылық одан сайын арта түсті. Алматыда жүргенде, Мәмбет Қойгелдиев, Талас Омарбеков, Ғарифолла Әнес, Астанаға келгенде Тұрсын Жұртбай, Дихан Қамзабекұлы, Сұлтан-Хан Аққұлы секілді Алаш қайраткерлерін зерттеген ғалымдармен сұхбаттас болып, көп нәрсені үйрендік. Солардың қатарында Дихан Қамзабекұлының есімін ерекшелеп айтпауға болады. Ғылым жолына түсіп, тікелей шәкіртті болмасақ та, тілшілік ізденісімізге әрдайым тілектестігін білдіріп келеді.

«Айқын» газетінде қызмет істеп жүрген кезде Алаш жиі айналып соғатын тақырыптың біріне айналды. Барынша тың дүниелер табуға, Алаш арыстарының белгісіз қырларын ашуға талпыныс жасап көрдік. Бұл ізденіс кейін тұлғалардың бұрын беймәлім болып келген фотосуреттерін табуға жалғасып жатты. Әйтеуір, газеттің әр санына болмаса да, аптасына бір Алаш қозғалысының айналасындағы біртанымды тақырыпты оқырманға ұсынып отырдық. Сондай бір мақаламыз Алаш арыстарының орыс жарлары туралы еді. Газет болған соң, оның үстіне күнде шығып жатқан соң, кейбір техникалық қателіктер амалсыз кетіп қалып жататыны белгілі.

Мақаламыздың шикі нұсқасында Смағұл Садуақасұлының жары Елизаветаны да орыс қыздарының қатарына қосып жіберіппіз. Газет беттелген соң, мақаланы үстінен тағы бір қарайтын әдетпен екінші рет оқығанда әлгі қатені дереу байқай қойып, түзеттік. Алайда келесі күні газет шыққанда түзетілген дүние бұрынғы қалпында шығыпты. Оны байқаған – саналы ғұмырын Смағұл Садуақасұлының өмірі мен еңбегін зерттеуге арнаған Дихан Қамзабекұлы. Ол газеттің сол кездегі бас редакторы Нұртөре Жүсіпке хабарласып,

ғылымға деген, таңдап алған тақырыбына деген адалдығының белгісі болса керек. Былтыр Қазақстан Жазушылар одағының жобасы бойынша Ресейге, соның ішінде Уфа қаласына барып, бұрыннан ықыласымыз ауып жүрген «Саддақ» журналына қатысты деректер іздедік. «Бір жоқты бір жоқ табады» демекші, «Садақты» іздеп жүргенде, «Балапан» туралы дерекке көз түсті. Бір саны Омбыдағы музейлердің бірінде сақталған болып шықты. Сөйтіп, сүйінші хабарды «Балапан» жөнінде алғаш болып жазған ғалымдардың бірі Дихан

лопедиясын құрастырған кезде Мағди қажыны жинаққа жеке тақырып ретінде қосып, оның Уфадағы Орталық мұсылмандар дін басқармасы жанынан шыққан «Ислам» журналында жарияланған мақалаларына талдау жасауы да ғалымның діни тұлғаларға деген құрметінің биік екенін көрсетеді.

Дін дегеннен шығады, осыдан алты жыл бұрын, пандемия кезінде Абай Құнанбайұлының 175 жылдығына орай еліміздегі жалғыз діни газет «Мұнара» газеті атынан шығармашылық байқау жарияладық. Байқауға «сен тұр, мен атайын» деген кілең мықты қалам иелері қатысқан екен, жеңімпаздарды анықтау қиынға соқты. Сол кезде журналистикадағы ұстаздарымыз Жан-болат Аупбаев пен Нұртөре Жүсіп, сондай-ақ ол кезде Еуразия ұлттық университетінің проректоры болып қызмет ететін Дихан Қамзабекұлы ағаларымыз қазылық етіп, жеңімпаздарды анықтады. Сонда ғалымның өз ісіне жүрдім-бардым қарамайтынына, алпысқа жуық шығарманы түтел оқып шығып, әрқайсысының артықшылығы мен кемшілігін дөп басатын қабілеті мен әділдігіне қайран қалған едік. Былтыр жыл басында Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының ұйымдастыруымен дін қызметкерлеріне арналған семинар-тренинг өтті. Осы жиында да Дихан Қамзабекұлы Алаш қайраткерлерінің діни ұстанымына қатысты жан-жақты талдау жасап, тамаша дәріс өткізді. Әлі күнге дейін сол жиынға қатысқан өңір имамдары ғалымның сол кезде айтқан сөздерін тебіреніп айтып жүргенін көрдік.

Алаш тақырыбына әр адам өзінің талғам-таразысы, ой-өресі, зейін-зердесіне қарай әртүрлі қырынан келеді. Біреулер үшін Алаш – өмірінің мәні, енді біреулерге Алаш тақырыбы – биік мінберге жеткізер жол, тағы біреулер үшін Алаш көпке жағынудың, талайға танылудың мүмкіндігі секілді көрінеді. Ал Дихан Қамзабекұлы үшін Алаш аға мен су секілді. Ғалымның қай еңбегін алсаңыз да, ішінде Алаш бар. «Алаштың рухани тұғыры» ғылыми зерттеуі, «Алаш арқауы» зерттеу кітабы, ұлт пен ұрпақ тақырыбын тереңнен қаузаған «Жұрт» жинағы, жоғарыда аталған тоқсаныншы жылдары жарық көрсе де, көтерген тақырыптары әлі де тың «Руханият» кітабы, ел мен жер тақырыбына қатысты ой-орамдары топтастырылған «Пайым» жинағы, басқа да еңбектері Дихан Қамзабекұлының дара ғалым ретіндегі болмысын ерекшелеп тұр. Алаштың рухы оның сөзінен ғана емес, әрбір әрекетінен көрініп тұрады. Содан болар солар салған жолмен жүріп келеді. Садуақасұлын зерттеген ғалымның бүтінде сол Смағұл қызмет еткен «Еңбекшіл қазақ» (қазіргі Egemen Qazaqstan) газеті мен «Қызыл Қазақстан» журналын (қазіргі Egemen Qazaqstan газетінің алғашқы бетінен бастап жариялап, оқырмандардан сүйіншілі сұрады. Сонда ғалымның өз ісіне құлай берілгенін тағы бір байқадық.

Смағұл секілді Дихан ағаның тағы бір тақырыбы – қазақтың дін қайраткері, Орталық Азия және Қазақстан мұсылмандары дін басқармасының қазіні Садуақас қажы Ғылмани. Бүтінде Алаш қайраткерлері хақында жиі айтылғанымен, дін адамдары тақырыбын көп адам айналып өтеді. Мұның себебі – біріншіден, дін тақырыбына бойлай алмауы, екіншіден, дін адамдарын қоғамға үлес қосқан қайраткерлер қатарына қосқысы келмеуі. Ал Дихан Қамзабекұлы ұлтқа қызмет еткен дін қайраткерлерінің есімін ұмыт қалдырған емес. Бір өзі тұтас Исламтану орталығының жұмысын атқарған Садуақас қазидің өмірі мен қызметі туралы зерттеп қана қоймай, оның еңбектерінің жарық көруіне ықпал етті. Садуақас қажы Ғылманидің соңында қалған қомақты мұраларын жүйелеп, 2010 жылы жазушы Дидахмет Әшімханұлы басқаратын «Ел-ешекіре» баспасынан жарыққа шығарды. Сол секілді қазақтың дін ісін ілгерілеткен Көкшетау аймағынан шыққан Науан хазірет Таласұлы, Қызылжар өңірінің тумасы Мағди қажы Мақұлұлы секілді дін қайраткерлерін де қаламына арқау етті. Әлихан айтқандай, орыс үшін Ломоносов қандай болса, қазақ үшін Науан хазіреттің тарихи орыны сондай екенін Дихан Қамзабекұлы үнемі шегелеп айтып келеді. Ербол Тілешов екеуі «Алаш қозғалысы» энцик-

Серікбол ХАСАН

Қазақстанда «Қала хикаялары» республикалық байқауы жарияланды

В Казахстане запускают республиканский конкурс городской прозы «Қала хикаялары»

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ АҚПАРАТ МИНИСТРЛІГІ

Әдеби байқауға Қазақстан Республикасының азаматтары қатыса алады. Қатысу үшін көлемі кемінде 10 авторлық баспа табақ (бір авторлық баспа табақтың көлемі 40 мың баспа таңбасын құрайды) болатын,

бұрын еш жерде жарияланбаған қала тақырымындағы романдар қабылданады. Әр автор бір ғана шығармасын ұсына алады. Жеңімпаздарды белгілі жазушылар мен қоғам қайраткерлерінен құралған қазылар

«ҚАЛА ХИКАЯЛАРЫ» РОМАН БӘЙГЕСІ: БАС ЖҮЛДЕ – 100 МЫҢ ДОЛЛАР

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ АҚПАРАТ МИНИСТРЛІГІ «ҚАЛА ХИКАЯЛАРЫ» АТТЫ ЖАҢА РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ӘДЕБИ БАЙҚАУ ЖАРИЯЛАДЫ. ПРОЗА ЖАНРЫНА АРНАЛҒАН БАЙҚАУ ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚСТАН ҚАЛАЛАРЫНЫҢ ТЫНЫС-ТІРШІЛІГІН КӨРКЕМ ШЫҒАРМАЛАР АРҚЫЛЫ БЕЙНЕЛЕЙТІН ЖАҢА ЕСІМДЕРДІ АНЫҚТАУҒА ЖӘНЕ ҚОЛДАУҒА БАҒЫТТАЛАДЫ. БАЙҚАУҒА ҚАТЫСУШЫЛАРҒА ҚАЛА МӘДЕНИЕТІ, АДАМ ТАҒДЫРЫ, ҚОҒАМДАҒЫ ӨЗГЕРІСТЕР, СОНДАЙ-АҚ ҰЛТТЫҚ БОЛМЫС ПЕН ЗАМАНАУИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ САБАҚТАСТЫҒЫ ТАҚЫРЫПТАРЫН КӨРКЕМ ТУЫНДЫЛАР АРҚЫЛЫ ЖЕТКІЗУ ҰСЫНЫЛАДЫ.

алқасы анықтайды. Қорытынды шешім ашық дауыс беру арқылы қабылданады. Байқау қорытындысы бойынша үздік шығармалардың авторлары дипломдармен

және ақшалай сыйлықтармен марапатталады. Сонымен қатар жүлделі орын алған туындылар 15 мың данамен басылып, еліміздің кітапханаларына таратылады.

Республикалық байқау ережесіне сәйкес, жеңімпаздарға мынадай сыйақылар белгіленген:

Бас жүлде – 100 мың АҚШ доллары;
I орын – 75 мың АҚШ доллары;
II орын – 50 мың АҚШ доллары;
III орын – 30 мың АҚШ доллары.
Байқау жұмыстары 2026 жылғы қыркүйек пен желтоқсан айлары аралығында қабылданады. Құжат Астана қаласы, Мәңгілік Ел даңғылы, 8, 14-кіреберіс, Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің мекенжайы бойынша өткізілуі қажет.

Байқауға қатысу шарттары туралы қосымша ақпаратты +7 (7172) 74 04 07 және +7 (7172) 74 04 08 телефон нөмірлері арқылы алуға болады.

ЕКІ ЖЫЛ БҮРЫН ГАЗЕТИМІЗДЕ НЬЮ-ЙОРК ТҮРҒЫНЫ ЖЕФ ГЕРШ ДОМБЫРА ШЕРТУДІ ҮЙРЕНУ ҮШІН ЖАЗ САЙЫН ҚАЗАҚСТАНҒА КЕЛІП, САБАҚ АЛАТЫНЫН ЖАЗҒАН ЕДІК. ҮШ ЖЫЛ ҚАТАРЫНАН АСТАНАҒА 1 АЙҒА КЕЛІП, ДОМБЫРАНЫҢ ҚЫР-СЫРЫН ЗЕРТТЕП ЖҮРГЕН ЖЕФ БҮГІНДЕ 20-ДАН АСТАМ КҮЙДІ ШЕБЕР ШЕРТЕ АЛАДЫ. ЖУЫРДА ОЛ ЕНДІ ЕЛІМІЗГЕ 1 АЙҒА ЕМЕС, 9 АЙҒА КЕЛІП, ДӘСТҮРЛІ МУЗЫКАМЫЗ ТУРАЛЫ ҰЗАҚМЕРЗІМДІ ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗЕТІНІН ҚУАНА ХАБАРЛАҒАН БОЛАТЫН. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ӘР АЙМАҒЫН АРАЛАП ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗІП ҚАНА ҚОЙМАЙ, КҮЙШІЛЕРДІҢ АУДИО ЖӘНЕ БЕЙНЕЖАЗБАЛАРЫН ЖИНАҚТАП, ОЛАРДЫ ӘЛЕМГЕ ТАНЫТАТЫН АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ ТАНЫМДЫҚ РЕСУРС ДАЙЫНДАМАҚ, ОДАН ДА БӨЛЕК КӨПТЕГЕН ЖОСПАРЫ БАР ЖЕФКЕ ХАБАРЛАСЫП, АЗ-КЕМ ӨНГІМЕЛЕСКЕН ЕДІК.

Жеф ГЕРШ, Нью-Йорк тұрғыны:

9 АЙ БОЙЫ ҚАЗАҚСТАНДЫ АРАЛАП

– Қазақстанда тоғыз ай бойы зерттеу жүргізуге мүмкіндік беретін Fulbright бағдарламасына қатысуды бұрыннан армандап жүргеніңізді білеміз. Бұл грантты жеңіп алу қаншалықты қиынға соқты? Іріктеуден өткеніңізді білгенде қандай қандай әсерде болдыңыз?

– Fulbright бағдарламасына құжат тапсыруға көп уақыт пен мұқият дайындық қажет. Мұнда әрбір деталь маңызды. Үміткер бірнеше әссе жазуы керек, онда өзінің тәжірибесі мен уәждемесін жан-жақты көрсетуге тиіс. Сонымен қатар ұсынған зерттеу жобасының мақсатын түсіндіріп, зерттеу жүргізетін елдегі жоспарын, неліктен дәл сол елді таңдағанын және жұмысының маңызын негіздеуі қажет.

Мен Қазақстанға үш жыл қатарынан барып, әр жолы домбыра тартуды үйрендім. Сондықтан бұл әсселерді жазу маған қиын болған жоқ. Қазақстанда көрген-білгенім, жинаған тәжірибем және сол шақта

күй өнерін

ЗЕРТТЕМЕКПІН

дың тарихы мен мазмұнын да зерттегім келеді. Сонымен бірге түрлі өңірлеріндегі домбырашылармен кездесіп, әр аймаққа тән күйшілік дәстүр мен өзіндік ерекшеліктерді тереңірек танып-білсем деймін.

Бұған қоса, қобыз, жетіген, сыбызғы секілді дәстүрлі аспаптарда ойнайтын музыканттармен танысып, тәжірибе алмасым келеді. Жобамның тағы бір маңызды бағыты – Қазақстанның әр өңіріндегі домбырашылардың шығармашылығын зерттеп, олар туралы деректер жинау.

– Грант ұтып алғаныңыз туралы жазбаңызда домбырашылардың өнерін жазып алатыныңызды айтып өттіңіз. Мұны қалай жүзеге асырмақсыз? Барлық аймақты аралайсыз ба?

– Қазақстанның әр өңірінде тұратын домбырашылардың өнерін аудио және бейне форматта құжаттауды жоспарлап отырмын. Сол үшін Қазақстанның әр аймағына барып, жергілікті домбырашылармен кездесемін. Әр орындаушы өз таңдауы бойынша бір күй орындап береді, ал мен оның орындауын жазып аламын.

Сонымен қатар олармен сұхбат жүргізіп, орындаған күйінің тарихы, мазмұны және

ұлттық консерваториясы Домбыра кафедрасының профессоры Төлепберген Тоқжановпен танысу бақыты бұйырды. Ол кісіні Instagram арқылы бұрыннан білетінмін. Бірде оның бір кітабын сатып алу мәселесі бойынша хабарласқан едім. Сонда ол келесі жолы Алматыға келгенімде міндетті түрде хабарласуымды өтінді.

Кейін Алматыға барған кезде хабарласқанымда, мені сабағына шақырды. Сол жерде студенттерімен бірге домбыра шертіп, тәжірибе алмасу мүмкіндігіне ие болдым. Алматыда болған уақытымның едәуір бөлігін оның аудиториясында өткізіп, жеке сабақтар да алдым. Ол мені күткеннен де артық қолдау көрсетіп, ерекше ықылас танытты.

Fulbright бағдарламасына құжат тапсырған кезде серіктес ұйым мен ғылыми жетекшіні таңдау барысында одан аффилициялық хат жазып беруін өтіндім. Бұл ұсынысты қуана қабылдап, барлық қажетті құжаттарды рәсімдеуге көмектесті.

Оның қолдауы мен жанашырлығы үшін шексіз ризамын. Қазақстанға барған соң онымен бірге жұмыс істеп, көп нәрсе үйренуді асыға күтіп жүрмін.

– Сіздіңше, дәстүрлі музыкалық мұраны сақтау мен құжаттаудың маңызы неде?

– Бүгінде әлем өте жылдам өзгеріп жатыр. Компьютерлер, роботтар және жасанды интеллект өміріміздің барлық саласына дендеп енуде. Осындай кезеңде дәстүрлі музыканы ұмытпай, оны сақтап қалудың маңызы бұрынғыдан да арта түсті.

Әр адам өзінің тарихын, мәдениетін және шыққан тегін білуі керек. Сонымен бірге өз мәдениетін ғана емес, өзге халықтардың да мәдениетін тануға ұмтылғаны маңызды. Өйткені бұл өзара түсіністікке, төзімділікке және бір-біріне деген құрметтің артуына ықпал етеді. Ал мұндай құндылықтар қазіргі заманда ерекше маңызды.

– Жыл сайын Қазақстанға арнайы келіп, домбыра үйреніп жүрсіз. Мәдениетімізден бөлек, елімізде сізге тағы не ұнайды?

– Қазақстанға барған сайын бұл елге қызығушылығым мен сүйіспеншілігім арта түседі. Сондықтан онда қайта-қайта бара беріп келеді. Әлі көрмеген жерлерім де көп.

Мәдениеттен бөлек, маған Қазақстанның ұлттық тағамдары, әсем табиғаты және ең бастысы – халқының қонақжайлығы ерекше ұнайды. Жолыққан адамдарымның бәрі дерлік мейірімді, қол ұшын созуға дайын тұрады. Осы жылдар ішінде көптеген дос таптым. Алдағы сапарымда олардың қатары одан әрі көбейеді деп сенемін.

2023 жылы Қазақстанға алғаш барғаннан бері жұртшылық ерекше мақтап айтатын өңірлерді аралап көріп келетін. Енді сол жерлерді асықпай танып-білуге мүмкіндік туғанына қуанып жүрмін.

– Өңгіменізге рақмет! Қазақтың төл өнерін шетел жұртшылығына танытуға деген шынайы ықыласыңыз үшін алғысымыз шексіз.

Сұхбаттасқан
Әлия ТІЛЕУЖАНҚЫЗЫ

МАҢҒЫСТАУДА ДЖЕКИ ЧАН ҚАТЫСАТЫН ФИЛЬМНІҢ ТҮСІРІЛІМІ БАСТАЛДЫ

МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫНДА ӘЛЕМГЕ ӘЙГІЛІ АКТЕР ДЖЕКИ ЧАННЫҢ ҚАТЫСУЫМЕН ТҮСІРІЛЕТІН «ҚҰДАЙДЫҢ САУЫТЫ 4» ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КИНО ЖОБАСЫНЫҢ ТҮСІРІЛІМІ БАСТАЛДЫ.

Бүгінде түсірілім тобы Маңғыстаудың бірегей табиғи ландшафттарында алғашқы кадрларды таспаға түсіруді бастап кетті. Фильмнің негізгі түсірілім алаңдарының бірі ретінде әлемге танымал Бозжыра шатқалы таңдалған. 7-12 маусым аралығында аталған аумақта 35 адамды қамтитын түсірілім тобы жұмыс жүргізіп, фильмнің бірқатар көрінісін түсірді.

Маңғыстау облысының әкімі Нұрәулет Қиыбай шығармашылық топ өкілдерімен кездесіп, халықаралық ауқымдағы кино жобаны жүзеге асыруға жан-жақты қолдау білдірді. Кездесу барысында өңірде креативті индустрияны дамыту, кино және телесиниялық жобаларды өндіру жастарға арналған сапалы медиаконтент қалыптастыру, сондай-ақ Маңғыстаудың туристік және мәдени әлеуетін халықаралық деңгейде насихаттау мәселелері талқыланды.

– Маңғыстау киноиндустрия саласындағы ауқымды жобаларды жүзеге асыруға қолайлы өңір. Біз креативті

экономиканы дамытуға, мәдени мұраны насихаттауға және өңірдің туристік тартымдылығын арттыруға бағытталған бастамаларға жан-жақты қолдау көрсетуге дайынбыз. Мұндай жобалар Маңғыстауды халықаралық деңгейде танытып, өңірдің әлеуетін кеңінен көрсетуге мүмкіндік береді, – деді облыс әкімі Нұрәулет Қиыбай.

Аталған жоба отандық киноиндустрия үшін маңызды оқиға саналады. Ол ішкі туризмді халықаралық деңгейде ілгерілетуге жаңа мүмкіндіктер ашады. Өңірдің бірегей табиғи және тарихи нысандарының халықаралық кино жобадан көрініс табуы миллиондаған көрерменнің назарын аударып, туризмнің дамуына, инвестициялық тартымдылықтың артуына және өңір мен еліміздің халықаралық беделінің нығаюына ықпал етеді.

Түсірілім жұмыстары биыл аяқталады деп жоспарлануда, ал фильмнің прокатқа шығуы 2027 жылдың ақпан айына белгіленген.

«QUANTUM AI» АЛҒАШҚЫ КВАНТТЫҚ ЗЕРТХАНАСЫ АШЫЛДЫ

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНДЕ «QUANTUM AI» ЗЕРТХАНАСЫНЫҢ САЛТАНАТТЫ АШЫЛУ РӘСІМІ ӨТТІ. АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ФАКУЛЬТЕТІНІҢ БАЗАСЫНДА ҚҰРЫЛҒАН ЖАҢА ҒЫЛЫМИ-БІЛІМ БЕРУ ОРТАЛЫҒЫ РЕСПУБЛИКА АУМАҒЫНДАҒЫ БАЛАМАСЫЗ ӘРІ ТЕНДЕССІЗ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОРТАЛЫҚ РЕТІНДЕ ІСКЕ ҚОСЫЛДЫ.

Ауқымды жоба алдыңғы қатарлы кванттық жүйелерді өндіруге маманданған SpinQ Technology (ҚХР) халықаралық технологиялық компаниясының қолдауымен жүзеге асырылды.

Жаңа орталыққа заманауи жеті кванттық есептеу жүйесі жеткізілді. Бүгінгі таңда бұл – Қазақстан аумағындағы жалғыз кванттық компьютерлер. Бірегей жабдықтар студенттер мен ізденушілерге оқу сабақтары мен зертханалық жұмыстарды жоғары деңгейде жүргізуге, күрделі ғылыми-зерттеу жобаларын орындауға және машиналық оқытудың бірегей алгоритмдерін әзірлеуге мүмкіндік береді.

Салтанатты шарада сөз алған ҚазҰУ Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев бұл қадамның университетті әлемдік деңгейдегі зерттеу орталығына трансформациялаудағы рөлі зор екенін қадап айтты. «Қазіргі уақытта жасанды интеллект, үлкен деректер мен кванттық есептеулер әлемдік ғылым мен экономиканың жаңа бағытын айқындап отыр. Кванттық технологиялар мен ЖИ интеграциясы криптография, медицина және

күрделі жүйелерді модельдеу саласындағы бұрын классикалық компьютерлердің қауқары жетпеген ең күрделі міндеттерді шешуге жол ашады», – деді университет басшысы.

Ректор өз сөзінде білім, ғылым және өндірісті ұштастыру бағыты жалғасатынын, ал зертхана нәтижелері еліміздің технологиялық егемендігін нығайтуға септігін тиісті екенін сенім білдірді.

Ақпараттық технологиялар және жасанды интеллект факультетінің деканы Тимур Иманқұловтың айтуынша, отандық мамандар озық жабдықтармен жұмыс істеуге толық дайын. Жаңа зертхана жоғары курс студенттеріне тәжірибелі тәлімгерлермен бірлесіп, нақты өндірістік жобаларға қатыса алатын ашық платформа ретінде қызмет етеді. Бұл база факультет түлектерінің халықаралық сңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін айтарлықтай арттырады.

Шарада көпшілікке «Quantum AI» зертханасының және машиналық оқытудың бірегей алгоритмдерін әзірлеу жоспарлары кеңінен таныстырылды.

қалыптасқан кәсіби байланысым қандай мақсаттарды жүзеге асырғым келетінін нақты әрі сенімді түрде баяндауға мүмкіндік берді. Сондай-ақ жоспарларымды іске асыруға көмектесетін серіктестерім мен таныстарымның бар екенін де көрсете алдым.

Іріктеуден өткенімді естіген сәттегі қуанышымды сөзбен жеткізу қиын. Fulbright бағдарламасына қатысуды көптен бері армандадым. Дегенмен шешім шыққанға дейін қатты үміттенбедім. Ал жеңімпаз атанғаным туралы хатты оқығанда ерекше қуандым.

– Зерттеу жобаңызды неліктен домбырамен байланыстырдыңыз?

– Менің домбыра үйреніп жүргеніме төрт жылдан асты. Осы уақыт ішінде бұл аспапқа да, өзім үйренген күйлерге де ерекше сүйіспеншілік пен қызығушылығым қалыптасты. Сондықтан осы грант аясында Қазақстанда бір жылға жуық уақыт өткізіп, күйшілік шеберлігімді жетілдіруге, сондай-ақ қазақ музыкасы мен оның тарихы туралы білімімді тереңдетуге мүмкіндік алу – мен үшін үлкен мәртебе.

Сол себепті зерттеу жобамды еш ойланбастан домбыраға арнадым. Негізгі мақсатым – домбыраны барынша жақсы меңгеріп, қазақтың күй өнерін Америкадағы және әлемнің өзге елдеріндегі тыңдармандарға кеңінен таныстыру.

– Қазақстандағы тоғыз айлық зерттеуіңіз аясында нені жүзеге асырмақсыз?

– Қазақстандағы басты мақсатым – орындаушылық шеберлігімді жетілдіру. Жаңа күйлерді үйреніп қана қоймай, олар-

өздері үшін қандай мәнге ие екені туралы өңгімелесемін. Бұл жоба арқылы Қазақстандағы домбыра дәстүрінің аймақтық ерекшеліктерін, орындаушылық мектептерін және музыканттардың жеке тәжірибесі мен көзқарастарын жинақтап, сақтауды мақсат етіп отырмын.

Күй өнері дамыған әрі тарихи маңызы зор өңірлердің барлығына назар аударғым келеді. Осы мақсатта Атырау, Ақтөбе, Қарағанды, Павлодар, Алтай, Түркістан және басқа да өңірлерде болуды жоспарлап отырмын.

Төкпе және шертпе күй дәстүрлерін тереңірек зерттеумен қатар, ән айту және өңгімелеу өнерімен сабақтасып орындالاتын домбыра мәдениетін де жан-жақты танығым келеді.

Меншік иесі –
«Айқын-Литер» ЖШС

Директор –
Талғат ЕШЕНҰЛЫ

Бас редактор
Бауыржан БАБАЖАНҰЛЫ

Бас редактордың орынбасары
Токтарәлі ТАҢЖАРЫҚ

ЖУРНАЛИСТЕР:
Арайлым ЖОЛДАСБЕКҚЫЗЫ,
Әлия ТІЛЕУЖАНҚЫЗЫ,
Наурызбек САРША,
Ділда УӘЛИБЕК,
Ахмет ӨМІРЗАҚ
(Алматы қаласы)

ТЕХНИКАЛЫҚ БӨЛІМ:
Елдар ҚАБА
(беттеуші-дизайнер)

Корректор:
Саягүл САПАРҚЫЗЫ

Нөмірдің кезекшісі:
Ділда УӘЛИБЕК

• Астана қ. «Медиа-холдинг»
«ERNUR» ЖШС Сілеті көшесі 30,
тел.: 8(7172) 99-77-77
• Тапсырыс №10200. Тарапымы 5762 Көлемі 4 б. т.

Бағасы көлісім бойынша

Мекенжайымыз: 010000. Астана қаласы, Д.Қонаев көшесі 12/1

Редакция телефоны – 8(7172) 72-95-39
ЖАРНАМА БӨЛІМІ:
8(701) 675-42-14, 8(7172) 72-95-31
reklama.liter@gmail.com
ЖАЗЫЛУ ЖӘНЕ ТАРАТУ БӨЛІМІ:
8(771) 804-61-32, 8(7172) 72-95-39
podpiska.alt@gmail.com

- Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді
- Оқырман хаттарына жауап қайтарылмайды
- © «Түркістан» жарияланған материалдарды сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.
- Суреттердің сапасына редакция жауап береді
- © Мақалалар коммерциялық негізде басылды
- Жарнамалар мазмұнына редакция жауап бермейді

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Газет «Түркістан» газетінің компьютер орталығында теріліп, беттелді

Газет ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі, Ақпарат комитетінде тіркеуге алынып, қайта есепке қою туралы №К220VPY00019166 куәлігі 08.01.2020 жылы берілген.

Индекс: Жеке жазылушылар үшін – 65413, мекемелер мен ұйымдар үшін – 15413.